

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Markéta Scholzová

**Politika rozšiřování Evropské unie a případová studie úspěšnosti
implementace Kodaňských kritérií v Turecku**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Dan Marek, Ph.D., M.A.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 22. června 2010

Markéta Scholzová

Děkuji Mgr. Danu Markovi, Ph.D., M.A. za vedení práce a zároveň děkuji Mgr. Lucii Zavičákové za ochotu, cenné rady a pomoc při psaní této práce.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	5
1 Politika rozšiřování EU	10
1.2 Vývoj rozšiřování.....	10
1.2 Proces rozšiřování	14
1.2.1 Podmínky a rámec vyjednávání.....	16
1.2.2 Ukončení vyjednávání a přístupová dohoda.....	20
1.2.3 Finanční pomoc	21
2 Pokrok Turecka na jeho cestě k členství v EU/ES	24
2.1 Vývoj vztahu Turecka a EU/ES.....	24
2.2 Reformní procesy	28
2.2.1 otázka Kypru.....	30
2.2.2 Politická situace.....	32
2.2.3 Ekonomické podmínky	37
2.2.4 Další závazky vyplývající z členství v EU	41
Závěr	45
Prameny a literatura.....	47
Prameny	47
Literatura.....	48
Abstrakt	52

Úvod

Geografická poloha, náboženství i kultura, to vše jsou specifika Turecka, kterými se tato země liší od zemí Evropské unie (EU) a dělí evropskou veřejnost na dva tábory a sice obhájce a odpůrce přistoupení této země v EU. Zastánci tureckého členství v EU, obhajují názor, že Turecko je mostem mezi dvěma civilizacemi, že se jeho ekonomická situace vyvíjí uspokojivým směrem a že je Turecko nepostradatelným geo-strategickým partnerem EU. Naopak odpůrci plnohodnotného členství Turecka v Unii tvrdí, že primární problém ve vztahu Turecka a EU je ten, že EU vznikla na základech křesťansko-demokratické tradice evropské společnosti a přístup Turecka k EU by znamenal popření celé této tradice. Jinými slovy řečeno, Turecko není založeno jak na křesťanské, tak na demokratické tradici a nejedná se o evropskou společnost.¹ Tato práce se však nezabývá rozbořením faktů, zda dát Turecku na jeho cestě za členstvím v EU „zelenou“ nebo mu naopak ve vstupu bránit. V roce 1999 získalo Turecko statut kandidátské země a tyto rozpory měly být vyřešeny před udělením tohoto statutu. V současnosti jsou kritizovány především ekonomické a politické problémy země, nedodržování lidských práv, vztah ke kurdské menšině a kyperská otázka.

¹ Tyto názory byly čerpány např. z následujících zdrojů:

FRISCHOVÁ, Magdaléna: *Turecko a EU – jsou na vstup připraveni oba?*. www.cevro.cz,

<http://www.cevro.cz/cs/cevrevue/aktualni-cislo-on-line/2004/9/41856-turecko-jsou-vstup-pripraveni-oba.html> (28.6.2010)

HUGES, Kirsty: *Turkey and the EU. Four scenarios: From Train Crash to Full Steam Ahead*. A Friends of Europe Report and the European Institute of the London School of Economics, 2006,

<http://www.chathamhouse.org.uk/publications/papers/view/-/id/386> (25.6.2010)

KRÁL, David.: 2007. *Bulharsko, Rumunsko... a kdo dále? Perspektivy dalšího rozšíření Evropské unie ze strany nových členských zemí a čekatelů*. Europeum, Praha 2007. S 111 s.

LAÇINER, SEDAT – ÖZCAN, MEHMET – BAL, İHSAN. *European Union with Turkey : the possible impact of Turkey's membership on The European Union*. Ankara 2005, 280 s.

PÖTTERING, Hans-Gert – KÜHNHARDT, Ludger: *Kontinent Evropa*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 2000, 261 s.

SCHMIDT, Helmut: *Sebezáchova Evropy*. Paseka, Praha 2003, 179 s.

Cílem této práce není posuzovat, zda Turecko patří či nepatří do Evropy, ale zaměřit se na kroky, které již tato země na své cestě za členstvím podnikla a jak jsou tyto kroky hodnoceny z pohledu EU, popř. jaké další opatření je nutno tureckou stranou přijmout. Pomocí teoretické deskripce politiky rozšiřování EU, se tato práce snaží analyzovat postup a reformy přijaté tureckou stranou směrem k získání plnohodnotného členství v Unii a dojít k závěru, zda je Turecko oprávněně zemí, která žádá o vstup k EU, resp. Evropskému společenství (ES), nejdéle.²

Práce je členěna do dvou obsáhlých kapitol, které se dále dělí na podkapitoly. V teoretické části, tedy první kapitole, je nastíněna politika rozšiřování EU, historie rozšiřování v tzv. rozšiřovacích vlnách i kritéria, které je nutné splnit pro přistoupení k EU, aby byl možný následný rozbor plnění jejích podmínek Tureckem. Teoretické poznatky z kapitoly první, jsou tedy aplikovány na konkrétní případ ve druhé kapitole. První část první kapitoly ve stručnosti shrnuje šest rozšiřovacích vln, které změnilly rozlohu původního společenství šesti států na dnešních 27. Ve druhé části první kapitoly se práce dále zabývá především procesem rozšiřování, tedy tím, kdo může žádat o vstup, kdo o vstupu zemí rozhoduje, jaký je rámec vyjednávání, jaké jsou podmínky k získání plnohodnotného členství a jaká je případná podpora směřující ze stany unie ke kandidátským zemím. Druhá kapitola se zabývá vývojem vztahů Turecka a EU (ES) od doby, kdy byla podepsána Asociační dohoda (1963) do současnosti, resp. do roku 2009. Dále věnuje druhá část práce pozornost úspěšnosti aplikace pravidel a kritérií tureckou stranou. Analyzuje politické a ekonomické změny, které byly postoupeny a které je ještě třeba provést, stejně jako další závazky, týkající se členství. Tato část práce je časově vymezena a to do roku 2009, jelikož zprávy Evropské komise (EK), které jsou publikovány každým rokem, vycházejí vždy na podzim. Poslední zpráva byla tedy publikována na podzim 2009. Doporučení a hodnocení jsou také čerpány ze zpráv Evropského

² *Relations between Turkey and the European Union*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey,
<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa>
(3.7.2010)

parlamentu (EP), které jsou ale zpracovávány na základě podkladů z EK. Pokud jsou využity sekundární zdroje, jedná se většinou o aktuální informace, které tedy přesahují časový rámec daný rokem 2009.

Další z cílů této bakalářské práce je ověřit následující hypotézu:

A) Pokrok Turecka při plnění podmínek, které jsou nutné k přijetí do EU, je negativně ovlivněn zamítavým postojem turecké vlády k určitým kritériím.

A zároveň se pokusí nalézt odpovědi na výzkumné otázky:

Jak se vyvíjela politika rozšiřování EU (ES)? Jaké reformy, musí země, před plnohodnotným členstvím, přijmout? Které podmínky ke vstupu nebyly dosud Tureckem splněny?

K vypracování je užita metoda analýzy dat a metoda kvalitativní, v tomto případě případová studie. Užití případové studie tak dává této práci možnost hlubší analýzy jednoho celku, s cílem potvrdit danou hypotézu. Tímto celkem je myšlen pokrok Turecka na jeho cestě za členstvím v EU. V případě rozšíření této práce by přemětem dalšího zkoumání bylo možno užít kvalitativní metodu komparativní a to tehdy, byly by komparovány dvě a více současných kandidátských zemí a jejich pokrok při ústavních, politických a ekonomických reformách v závislosti na pravidlech politiky rozšiřování EU.

Proč bylo pro tuto případovou studii vybráno právě Turecko? Tato země je zřejmě tou nejkontroverznější zemí ze všech kandidátských i potencionálních kandidátských zemí v historii EU. Bylo publikováno mnoho knih, které rozebírají adekvátnost Turecka jako plnohodnotného člena EU, avšak publikace, které by mapovaly progres Turecka při implementaci ať už ekonomických, právních nebo politických reforem od doby, kdy začaly přístupové pohovory s touto kandidátskou zemí, nalezneme s obtížemi. Nejpřínosnější pro zpracování tohoto tématu byly zprávy Evropské komise (EK), které jsou

pravidelně publikovány na oficiálních stránkách EK.³ Tyto zprávy jsou velice podrobně zpracovány, analyzují pokrok země v každé z 35ti kapitol a jsou dále zpracovávány v EP. Reporty EK a zprávy EP posloužily jako primární zdroj a byly pro vypracování závěrečné kapitoly nejpřírodnější, díky své přesnosti, objektivnosti a aktuálnosti. V kontrastu s těmito zdroji z EU byly použity také zdroje z turecké strany, především tedy z denního tisku v Turecku, který je dostupný na internetu.⁴

Při zpracování první kapitoly, týkající se politiky rozšiřování jsem čerpala především z publikace Iana Bacheho a Stephena George s názvem *Politics in the European Union*.⁵ Tato kniha se velice podrobně zabývá politikou rozšiřování, postupně analyzuje rozrůstání ES a EU, každou z rozšiřovacích vln popisuje z hlediska připravenosti států, hodnotí jejich progres a stejně tak sleduje, jaký vliv měly jednotlivé vlny na politiku EU. Další kniha, ze které jsem čerpala a která se zabývá rozšiřováním EU se jmenuje *The European Union - Economics and Policies*, jejímž autorem je Ali M. El-Agraa, ve které je obecně popsán proces rozšiřování.⁶ Tato kniha je sice přínosná, ale velice deskriptivní a dalo by se říci, že se jedná o publikaci učebnicového charakteru. I v tomto případě byly tedy velice přínosné dokumenty, které jsou zveřejněny na internetových stránkách EK.⁷ V těchto dokumentech je velice podrobně popsán celý proces, kterým musí projít kandidátské země a také proces, který vykonává sama unie. Popisuje povinnosti jednotlivých orgánů EU, pravidla, která musí být oboustranně plněna, objasňuje částky finanční pomoci, určené kandidátským státům. Pro rozšíření dané problematiky byly velice přínosné také sekundární zdroje. Servery, které se zabývají problematikou EU, jako např. europa.eu., europeum.org, euroskop.cz.

³ Oficiální stránky Evropské komise, <http://ec.europa.eu>

⁴ Jedná se především o weby: todayzaman.com, turkishweekly.net, hurriyet.com.tr

⁵ BACHE, Ian – GEORGE, Stephen: *Politics in the European Union*. New York, Oxford University Press 2006, 624 s.

⁶ EL-AGRAA, Ali M.: *The European Union: Economic and Politics*. Cambridge University Press 2007, 603 s.

⁷ Oficiální stránky Evropské komise, <http://ec.europa.eu>

Z českých autorů, kteří se zabývají vývojem přístupových rozhovorů EU a Turecka bych zmínila Davida Krále, který se věnuje především otázkám reformy Evropské unie a rozšíření EU, se zaměřením na Turecko. Články Davida Krále jsou publikovány na internetovém portálu europeum.org. Z anglicky psané literatury, mapující vývoj turecké cesty za členstvím byly využity především publikace zapůjčené z knihovny Bosporské univerzity (Boğaziçi Üniversitesi) v Istanbulu. Jedná se o knihu *Trials of Europeanization* od řeckého politologa a pedagoga na Bilkent Üniversitesi Ioannise N. Grigoriadis.⁸ Toto dílo se zaměřuje na změnu politické kultury v Turecku v souvislosti s přijímáním Kodaňských kritérií. Grigoriadis zastává názor, že EU je mezinárodní organizace, která Turecku může garantovat ekonomický rozvoj i politickou stabilitu, Turecko si je tohoto faktu plně vědomé a podniká veškeré nezbytné a správné kroky směrem k plnohodnotnému členství.⁹ Tento postoj je poněkud jednostranný a spekulativní. V knize jsou zachyceny charakteristické rysy turecké politiky, jako je sekularismus, nacionalismus či občanská společnost a jejich změny pod vlivem nařízení EU. Také je zde velice stručně nastíněn historický vývoj vztahů Turecka a EU, což bylo přínosné v první části druhé kapitoly. Další publikací je *Turkey's New European Era* tureckého diplomata a spisovatele Buraka Akçapara. Z knihy byla pro tuto práci využita především kapitola, která se věnuje přístupovým pohovorům, analyzuje další podmínky pro Turecko, které jsou navrženy ve speciálním „přístupovém rámci“ a rozebírá vztahy Turecka s Řeckem a Kyprem. Z kritického pohledu dává autor do značné míry najevo, že podmínky pro Turecko nejsou adekvátní podmínkám, které měli plnit ostatní kandidáti a pro tureckou stranu jsou příliš „tvrdé“ a „neférové“.¹⁰

⁸ GRIGORIADIS, Ioannis N.: *Trials of Europeanization*. Palgrave Macmillian 2009, 231 s.

⁹ Tamtéž, s. 34.

¹⁰ AKÇAPAR, Burak: *Turkey's New European Era*. Rowman&Littlefield Publishers Inc. 2007, 211 s.

1 Politika rozšiřování EU

1.2 Vývoj rozšiřování

Rozšiřování je nezbytný nástroj evropské zahraniční politiky. Podle slov bývalého italského ministra zahraničí Massima D'Alema „je politika rozšiřování evropskou neúspěšnější politikou od konce druhé světové války“. Zároveň ale M. D'Alema tvrdí, že „tato práce ještě nedospěla ke svému konci. K úspěšnému dokončení je potřeba, aby EU přijala za své členy státy západního Balkánu a Turecko. Větší rozloha EU je spjata s rostoucím ekonomickým úspěchem a současná „Evropská sedmadvacítka“ je větším trhem a bezpečnějším místem, než kdykoliv předtím“.¹¹

Smlouva o založení Evropské společnosti uhlí a oceli (ESUO) byla podepsána v dubnu roku 1951 a vstoupila v platnost v červenci 1952. Společenství sestávalo z šesti států – Belgie, Francie, Nizozemí, Itálie, Lucemburska a Německa.¹² V březnu 1957 byly podepsány tzv. „Římské smlouvy“, které vstoupily v platnost v lednu 1958 a vytvořily Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM).¹³ Později se tato tři Společenství přetransformovala tzv. Slučovací smlouvou, v jedno společenství se společnými orgány. Slučovací smlouva byla podepsána 8. dubna 1965 a v platnost vstoupila 1. července 1967, čímž vzniklo Evropské společenství (ES)¹⁴.

EU (ES) preferuje vyjednávat o přistoupení se skupinou států společně, než-li samostatně. Tyto pohovory vyprodukovaly prozatím šest rozšiřovacích vln. Při prvním rozšíření, v roce 1973, se ES rozrostlo o Dánsko, Irsko a Velkou Británii. Tato skupina států, podala první přihlášku v roce 1961 a o rok později se k ní připojilo i Norsko. V této

¹¹ Europe and the Prospects of Enlargement, proslov Massima D'Alema – bývalý italský ministr zahraničních věcí (proslov z roku 2007, z workshopu na téma „Europe and the Prospects of Enlargement“),

<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/bruessel/04385.pdf> (3.7.2010)

¹² Smlouvy a právo, portál Evropské unie, http://europa.eu/abc/treaties/index_cs.htm (3.7.2010)

¹³ Tamtéž (3.7.2010).

¹⁴ text Slučovací smlouvy, Euroskop.cz, http://www.euroskop.cz/gallery/2/761-slučovaci_smlouva.pdf (5.7.2010)

skupině hrála hlavní roli především Velké Británie, ostatní žadatelé o vstup byli s Velkou Británií úzce ekonomicky spjati a to tak, že by si nemohli dovolit zůstat mimo ES, jestliže by Velká Británie vstoupila.¹⁵ V roce 1963 však byla francouzským prezidentem Charles de Gaullem smetena ze stolu s tím, že Francie není připravena akceptovat britské členství ve Společenství.¹⁶ V roce 1967 podaly tyto státy druhou přihlášku, která měla stejný osud, jako ta první. Až po vystřídání francouzských prezidentů u moci¹⁷ byly těmto státům otevřeny brány ES. Přijaty byly všechny čtyři státy, žádající o členství, přičemž Norsko nakonec vstoupit odmítlo, jelikož jehož vstup nebyl schválen norskými občany v referendu.¹⁸ Důvod finálního přijetí skupiny států v čele s Velkou Británií byl především ekonomický. Britský přístup nabízel šanci, že ekonomika ES bude tímto rozšířením podpořena. Malý a relativně efektivní zemědělský sektor z Velké Británie udělal výrazného přispívatele do společného rozpočtu ES, kterému dominovala především Společná zemědělská politika (CAP). Francie se tak stala výrazným příjemcem dávek. Dalším efektem rozšíření bylo, že počet členských států vzrostl o 50% a „ve hře“ byl, po boku Francie a Západního Německa, další velký stát, který mohl měnit dynamiku vývoje, a sice Velká Británie.¹⁹

Následovaly dvě fáze tzv. „Středozevního rozšíření“. V první fázi, bylo roku 1981 přijato Řecko a o pět let později také Španělsko a Portugalsko. Všechny tři země vzešly z období diktatury a jejich touha po konsolidované demokracii a budoucí obraně proti autoritářským režimům, vedla k podání přihlášek a také jejich akceptování ze strany ES. Hlavním přínosem této rozšiřovací fáze byl precedent, položen ze strany Společenství, který byl využit v budoucích vlnách rozšiřování.²⁰ Tímto precedentem bylo přijetí tří středomořských zemí z důvodů

¹⁵ BACHE, Ian – GEORGE, Stephen: c.d., s. 540.

¹⁶ Tamtéž, s. 539.

¹⁷ Prezident Ch. de Gaulle odstoupil v roce 1969 a novým francouzským prezidentem se stal Georges Pompidou (prezident 1969-1974).

¹⁸ *Dominový efekt a Europesimismus*; Business info, 31. ledna 2008, <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/fakta-o-eu/dominovy-efekt-a-europesimizmus/1001686/47441/> (28.6.2010)

¹⁹ BACHE, Ian – GEORGE, Stephen: c.d., s. 541.

²⁰ Tamtéž, s. 542.

geostrategických a politických více, než na základě jejich hospodářské úrovně. Jistá paralela lze najít při pozdějším rozšiřování, po pádu komunismu v Evropě roku 1989.²¹ V případě tohoto rozšíření bylo znatelné, že se přijetí těchto států negativně dotkne také CAP, která představovala nejvýznamnější část výdajů ES.²²

Přijetím tzv. „*Maastrichtské smlouvy*“ (the Treaty of Maastricht) v listopadu roku 1993 došlo k vytvoření Evropské unie, která nahrazovala původní Evropské společenství.²³ V roce 1995 došlo k další vlně rozšíření EU. Toto rozšíření je také nazváno „*EFTA rozšíření*“, jelikož se jednalo o Finsko, Rakousko a Švédsko, tedy státy, které byly členy Evropského sdružení volného obchodu. Norsko opět žádalo o členství, ale nakonec jej, na základě referenda, odmítlo.²⁴ Toto rozšíření proběhlo poměrně rychle. Za jeho motivy lze považovat pokles významu statutu neutrality, ke kterému došlo po pádu „*železné opony*“ a který tyto státy vyznávaly minimálně od konce druhé světové války.²⁵ Ještě významnějším motivem pravděpodobně byly ekonomické perspektivy přístupu k EU, jelikož tyto státy spatřovaly v postavení „*mimo EU*“ vážnou hrozbu pro jejich další ekonomický rozvoj. Především Finsko bylo ekonomicky motivováno zcela jednoznačně, jelikož po rozpadu Sovětského svazu, ztratilo významného obchodního partnera.²⁶ Z pohledu EU se jednalo o přínosné rozšíření, jelikož byly přijaty bohaté a rozvinuté státy, především tedy Rakousko a Švédsko. Došlo k rozšíření řad přispívajících zemí, tzn. států, které do rozpočtu EU přispívají více, než z něj čerpají.²⁷ Toto rozšíření je považováno jak ze strany Unie, tak nových členských států za úspěšné. Severské země

²¹ Španělsko, Portugalsko a Řecko si v EU polepšily, Tiscali, http://tiscali.cz/euro/euro_center_030606.609457.html (30.6.2010)

²² EL-AGRAA, Ali M.: c.d., s. 521.

²³ *Treaty of Maastricht on the European Union*, portál Evropské unie, http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/treaties_maastricht_en.htm (5.8.2010)

²⁴ BACHE, Ian – GEORGE, Stephen: c.d., s. 543.

²⁵ Tamtéž, s. 544.

²⁶ KANIOK, Petr: *Čtvrté rozšíření: Rakousko, Finsko, Švédsko*. In: FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Rozšiřování ES/EU*. Brno, Masarykova univerzita 2001, s.88

²⁷ Tamtéž, s.89.

vnesly do agendy EU nová témata, jako například rovnoprávnost pohlaví či důraz na životní prostředí.²⁸

Východní rozšíření, které následovalo o téměř deset let později, v roce 2004, bylo doposud tím největším v historii EU/ES. Unie se rozšířila o deset nových členů. Jednalo se o osm bývalých komunistických států – Česká republika, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko, plus Kypr a Malta. Tyto státy, po osvobození od vlivu Sovětského svazu, usilovaly o to, aby bylo zabráněno možnosti znovu vtažení pod vliv ruské strany. Důležitým cílem bylo členství v NATO i EU. Za členstvím v Unii byl spatřován především úspěšný vývoj ekonomiky do budoucna a opětovné potvrzení evropské identity.²⁹ Poprvé v historii rozšiřování byla položena oficiální kritéria, která musela být přijata kandidátskými státy.³⁰ Uchazeči o členství měli obavy, zda budou schopni uspokojivě plnit podmínky, které se týkaly citlivých oblastí, jako zemědělství, nedostatečně výkonného průmyslu, jako pozůstatku z předchozího režimu či otázek v sociální dimenzi, jako např. pracovní podmínky.³¹ K tomu, aby byla i Unie připravená přijmout deset nových členů, musela sama podstoupit reformy politické i institucionální. Dvě z přijatých reform byly velice zásadní pro politiku rozšiřování. Jednalo se o reformy v oblasti zemědělství a strukturálních fondů.³² Z ekonomického hlediska byl přístup těchto zemí zcela jistě prospěšný hlavně pro nově přistupující země.³³

Posledním, z dosavadních rozšiřovacích fází bylo, v roce 2007, přijetí dvou států jihovýchodní Evropy – Bulharska a Rumunska. Tyto dvě země ne zcela splňovaly veškerá kritéria, nutná pro přijetí do EU. Důvodem jejich uznání za členy EU bylo to, že EK považovala za rozumnější řešení přijmout tyto dvě země do Unie, aby tak pod

²⁸ Tamtéž, s. 104.

²⁹ BACHE, Ian – GEORGE, Stephen: c.d., s. 549.

³⁰ Jedná se o tzv. „Kodaňská kritéria“, kterými se bude podrobněji zabývat následující podkapitola.

³¹ EL-AGRAA, Ali M.: c.d., s. 523.

³² BACHE, Ian – GEORGE, Stephen: c.d., s. 553.

³³ *Rozšíření výhody pro všechny*, portál Evropské unie, http://europa.eu/pol/enlarg/index_cs.htm (4.7.2010)

„hrozbou“ vysokých sankcí podnikaly další reformy.³⁴ Za členy byly tedy označeny s tím, že EK od jejich přijetí sleduje kroky směrem k naplnění zadaných podmínek. Jedná se především o problémy zemí s organizovaným zločinem, korupcí a nevyhovujícím soudnictvím, které si žádá hluboké reformy.³⁵ Bulharsko a Rumunsko jsou nejchudšími státy EU, ale jejich potenciál je v rychle rostoucí ekonomice (5-7% za rok), vysoké motivace pracovní síly a také spatřuje EK výhodu v tom, že mohou pomoci utvářet zahraniční politiku EU s novými sousedy.³⁶

Mezi současné kandidátské země patří Chorvatsko, Turecko a Bývalá jugoslávská republika Makedonie (dále jen Makedonie). Přístupové pohovory s Chorvatskem a Tureckem byly zahájeny v roce 2005, s Makedonií až v roce 2009. Mezi potencionální kandidátské státy se řadí: Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá hora, Island, Kosovo a Srbsko.³⁷

1.2 Proces rozšiřování

Záměrem je vytvořit jednu Evropu se společnými cíli a ideály tak, aby byla sjednocená a vystupovala jako silný hráč na mezinárodním poli. Evropská integrace se významným způsobem podílí na bezpečnosti členských států, v podobě koordinace a kooperace v boji proti terorismu, organizovanému zločinu, v oblastech krizového řízení, bezpečnosti životního prostředí a dalších.³⁸ Při rozšiřovacím procesu nejsou jasně daná, pro všechny případy stejně formulovaná, pravidla. Formulace takovýchto pravidel, které by bylo možno použít v každém případě beze změny, není možná už proto, že se liší jedotlivé země,

³⁴ Q&A: *EU Enlargement*, BBC News, 1. ledna 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2266385.stm> (18.7.2010)

³⁵ *Hodnocení reforem v Bulharsku a Rumunsku*, Euractiv.cz, <http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/interview/rumunsko-a-bulharsko-opet-na-pranyri-007745> (4.7.2010)

³⁶ Q&A: *EU Enlargement*, BBC News, 1. ledna 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2266385.stm> (18.7.2010)

³⁷ WHITMAN, Richard G. – JUNCOS, Ana E.: *Relations with Wider Europe*. *Journal of Common Market Studies*, 48, 2010, s. 184. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-5965.2010.02100.x/pdf> (6.8.2010)

³⁸ *Politiky EU – rozšiřování Evropské unie*, Euroskop.cz <http://www.euroskop.cz/685/sekce/rozsirovani-evropske-unie/> (30.6.2010)

resp. skupiny zemí, které k Unii přistupují.³⁹ Naprosto specifické a zcela nesrovnatelné s předcházejícími fázemi rozšíření EU je např. tzv. „Východní rozšíření“, ať už po stránce kvalitativní či kvantitativní.⁴⁰ Rozšiřování je proces, pro nějž je důležitá historická dimenze, stávající geopolitická situace, stupeň vývoje společných evropských struktur a stav vnitřní integrace.⁴¹

V podstatě se o členství v EU může ucházet každá evropská země, která respektuje zásady svobody, demokracie, právního státu a dodržování lidských práv a základních svobod. Obecná kritéria, která musí stát splnit, aby se mohl stát členem Evropské unie, stanovuje Smlouva o Evropské unii.⁴² Článek 2 Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie v konsolidovaném znění Lisabonské smlouvy totiž říká: „Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“⁴³ A v článku 49 téže smlouvy se píše: „Každý evropský stát, který uznává hodnoty uvedené v článku 2 a zavazuje se k jejich podpoře, může požádat o členství v Unii.“⁴⁴

Kandidátské země musí demonstrovat, že budou schopny fungovat jako plnohodnotní členové EU. Toto si žádá širokou podporu obyvatel, stejně tak, jako naplnění politických, právních a technických požadavků unijních standardů a norem. EU pracuje na komplexním schválení všech procedur, které vedou k ujištění, že noví členové jsou

³⁹ FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Výzkum rozšiřování ES/EU: Východiska, přístupy, možnosti*. In: FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Rozšiřování ES/EU*. Brno, Masarykova univerzita 2001, s. 10.

⁴⁰ Tamtéž, s. 13.

⁴¹ FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Výzkum rozšiřování ES/EU: Východiska, přístupy, možnosti*. In: FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Rozšiřování ES/EU*. Masarykova univerzita, Brno 2001, s. 10

⁴² Podmínky pro rozšíření, Evropská komise

http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/conditions-for-enlargement/index_cs.htm (20.7.2010)

⁴³ *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie*. In: Evropská rada, Rada Evropské unie website, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st06655-re01.cs08.pdf> (25. 12. 2009), s. 20.

⁴⁴ Tamtéž, s. 58.

přijati tehdy, jsou-li na vstup plně připraveni a splňují veškeré požadavky. Státy, které mají za cíl stát se členskými státy EU musí postupovat od jednoho stupně k druhému, ale jen za podmínek, že jsou splněny všechny náležitosti a podmínky u každého z těchto stupňů. Politika rozšiřování je precizně zorganizována a zajišťuje, že každý přístup zemí je oboustranně výhodný jak pro EU, tak pro státy, které do ní chtějí vstoupit.⁴⁵ Na druhou stranu ukládá proces přistupování mnoho skrytých ekonomických, enviromentálních a zemědělských podmínek, jejichž plnění je náročné pro jakoukoliv vládu, a země, které se zavázaly tyto podmínky přijmout, může jejich plnění stát vysokou politickou cenou.⁴⁶

Země, která si přeje vstoupit do EU, podá přihlášku ke členství Evropské Radě (dále jen Rada), kde jsou zastoupeny vlády všech členských států EU. Rada požádá Komisi o posouzení schopností žadatele splnit podmínky členství. Jestliže Komise předloží kladné stanovisko a Rada jednomyslně schválí mandát k jednání, jednání mezi kandidátskou zemí a všemi členskými státy jsou formálně zahájena. Na pomoc při přípravě k budoucímu členství je pro jednotlivé země navržena předvstupní strategie. Zásadními prvky této strategie jsou dohody, které stanoví práva a povinnosti. Dalším důležitým aspektem předvstupních strategií je finanční pomoc EU.⁴⁷

1.2.1 Podmínky a rámec vyjednávání

Nejprve je důležité zmínit, že pojem „vyjednávání“ může být zavádějící. O předpisech (tzv. *acquis*), které začnou kandidátské země přijímat a uplatňovat, nelze vyjednávat. Přístupová jednání se zaměřují na podmínky a termíny, kdy kandidátské země přijmou a začnou uplatňovat předpisy EU. Tato jednání probíhají s každou zemí

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ ELVER, Halil: *Reluctant Partners: Turkey and the European Union*. Middle East Report, 2005, č. 235, s. 29. (<http://www.jstor.org/>)

⁴⁷ *Porozumění procesu rozšíření – politika rozšíření Evropské unie*, Evropská komise, s. 9, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/publication/enl-understand_cs.pdf (3.7.2010)

individuálně a tempo závisí od pokroku každé země. Některé z těchto reforem si žádají značné a někdy obtížné transformace politických a hospodářských struktur země.⁴⁸

V červnu 1993 na zasedání Evropské rady v Kodani bylo zásadním rozhodnutím v rozšiřovacím procesu stanovení základních předpokladů nutných pro členství. Byly poprvé definovány podmínky členství, které musí každý kandidát splnit, aby byl do Unie přijat. Tyto podmínky byly označeny za tzv. „Kodaňská kritéria“, která jsou rozdělena do následujících třech skupin:⁴⁹

- Politická: stabilní instituce, zaručující demokracii, právní stát, lidská práva a respektování a ochrana menšin;
- Ekonomická: fungující tržní hospodářství a také schopnost odolávat konkurenčním tlakům a tržním silám působícím v unii;
- Podmínky plnění *acquis*: schopnost převzít závazky vyplývající z členství, zejména pokud jde o dodržování cílů politické, hospodářské a měnové unie.⁵⁰

Přístupová jednání se konají mezi členskými státy EU a kandidátskými zeměmi. Jednání jsou vedena na úrovni ministrů nebo zástupců, tzn. stálých zástupců členských států a velvyslanců nebo hlavních vyjednávačů kandidátských zemí. Pro usnadnění jednání jsou všechny právní předpisy rozděleny do kapitol, z nichž každá odpovídá jedné oblasti politiky. První krok v jednání se jmenuje „*screening*“ (prověrky) a jeho účelem je určit oblasti, v nichž je potřebné sjednocení právních předpisů, institucí nebo postupů v kandidátské zemi.⁵¹

⁴⁸ KÁLÍNSKÁ, Emile: *Plnění Kodaňských ekonomických kritérií kandidátskými zeměmi střední a východní Evropy*, Europeum.org, http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=419 (25.6.2010)

⁴⁹ SYCHRA, Zdeněk: *Evropská unie a rozšíření na východ*. Středoevropské politické studie, CESPR, <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=42> (12.7.2010)

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ *Podmínky pro rozšíření*, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/conditions-for-enlargement/index_cs.htm (10.7.2010)

Tabulka 1: Kapitoly acquis

Jednotlivé kapitoly acquis jsou:	
1	Volný pohyb zboží
2.	Volný pohyb pracovníků
3.	Právo na usazování a svobodu poskytování služeb
4.	Volný pohyb kapitálu
5.	Veřejné zakázky
6.	Právo obchodních společností
7.	Právo duševního vlastnictví
8.	Politika hospodářské soutěže
9.	Finanční služby
10.	Informační společnost a média
11.	Zemědělství
12.	Bezpečnost potravin, veterinární a rostlinolékařská politika
13.	Rybolov
14.	Dopravní politika
15.	Energetika
16.	Daně
17.	Hospodářská a měnová politika
18.	Statistika
19.	Sociální politika a zaměstnanost
20.	Politika podnikání a průmyslu
21.	Transevropské sítě
22.	Regionální politika a koordinace strukturálních nástrojů
23.	Soudnictví a základní práva
24.	Spravedlnost, svoboda a bezpečnost
25.	Věda a výzkum
26.	Vzdělávání a kultura
27.	Životní prostředí
28.	Ochrana spotřebitele a ochrana zdraví
29.	Celní unie
30.	Vnější vztahy

31.	Zahraniční, bezpečnostní a obranná politika
32.	Finanční kontrola
33.	Finanční a rozpočtová ustanovení
34.	Instituce
35.	Ostatní otázky

Zdroj: Kapitoly Acquis, Evropská komise,
http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/process-of-enlargement/mandate-and-framework_cs.htm

Před vlastním zahájením jednání provede Komise podrobné přezkoumání každé kapitoly s každou kandidátskou zemí, tzv. „*screening*“. Komise informuje Radu o screeningu každé kapitoly a doporučí, zda zahájit o kapitole jednání, nebo nejprve požadovat splnění určitých podmínek, takzvaných počátečních „*referenčních kritérií*“. Během procesu Komise neustále informuje Radu a EP o kandidátských zemích prostřednictvím pravidelných zpráv, strategických dokumentů a upřesňování podmínek pro další postup.⁵² Role EP je ta, že na základě těchto zpráv schvaluje žádosti o členství v Unii v samotném úvodu přístupového procesu a poté také schvaluje Smlouvy o přistoupení v jeho závěru.⁵³ EK Rovněž sleduje plnění referenčních kritérií a pokrok dosažený při uplatňování právních předpisů EU a dodržování závazků. Sledování pokračuje až do samotného vstupu. Každá kandidátská země vypracuje „*akční plán*“, který stanoví, co země udělá a kdy, aby její veřejná správa a soudnictví dosáhly úrovně požadované pro vstup do EU a také vypracuje národní program pro přijetí *acquis*.⁵⁴

⁵² *Screening a sledování*, Evropská komise,
http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/process-of-enlargement/screening-and-monitoring_cs.htm (10.7.2010)

⁵³ *Jednací řád Evropského parlamentu*, Evropský parlament,
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20090714+RULE-089+DOC+XML+V0//CS&language=CS&navigationBar=YES>
(3.7.2010)

⁵⁴ *Screening a sledování*, Evropská komise,
http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/process-of-enlargement/screening-and-monitoring_cs.htm (10.7.2010)

1.2.2 Ukončení vyjednávání a přístupová dohoda

V průběhu celého procesu se pečlivě sleduje soulad se závazky a jednání o každé kapitole se uzavírají pouze tehdy, když jsou s pokrokem dosaženým kandidátskou zemí spokojeny všechny členské státy. Ke konečnému uzavření jednání dochází vždy až na konci procesu. Mezi jednotlivými kapitolami *acquis* existuje tak velká vzájemná závislost, že jednání jsou vedena se zásadou, že „dokud není dohodnuto vše, není dohodnuto nic“.⁵⁵

Když jsou jednání o všech kapitolách ukončena ke spokojenosti obou stran, výsledky jsou včleněny do návrhu smlouvy o přistoupení. Jestliže smlouva získá podporu Komise, Rady a Evropského parlamentu, je podepsána a ratifikována kandidátskou zemí a všemi členskými státy. Jakmile je smlouva o přistoupení podepsána, kandidátská země se stává přístupujícím státem a má právo na jistá prozatímní privilegia až do doby, než se stane členským státem EU. Jako přístupující stát se může vyjadřovat k předlohám návrhů EU, sdělením, doporučením nebo iniciativám a získává status aktivního pozorovatele v institucích EU a agenturách, kde má právo mluvit, ale ne hlasovat. Jakmile je ratifikační proces ukončen, smlouva o přistoupení vstupuje v platnost podle plánovaného data a přístupující stát se stává členským státem.⁵⁶

Návrh smlouvy o přistoupení musí být schválený a podepsaný všemi členskými státy a příslušný kandidát se ještě před podpisem stává přístupující zemí. Návrh potom musí být ratifikován všemi členskými státy i přístupovou zemí v souladu s jejich ústavně stanovenými postupy. Evropský parlament, jehož členové jsou přímo voleni občany EU, musí rovněž vyjádřit svůj souhlas.⁵⁷

⁵⁵ *Uzavření jednání a smlouva o přistoupení*, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/process-of-enlargement/closure-and-accession_cs.htm (12.7.2010)

⁵⁶ *Porozumění procesu rozšíření – politika rozšíření Evropské unie*, Evropská komise, s. 8

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/publication/enl-understand_cs.pdf (10.7.2010)

⁵⁷ Tamtéž, s. 8.

1.2.3 Finanční pomoc

Pokrok kandidátské země závisí na tom, jak dobře provádí reformy potřebné ke splnění kritérií. EU poskytuje zemím v přípravě ke vstupu podporu. Formální vazby kandidátských zemí k EU mohou být stanoveny v různých dohodách. Například formální vazby Turecka s EU jsou zakotveny v Ankarské dohodě, která byla poprvé podepsaná v roce 1963 a od té doby opakovaně aktualizována. Kandidátské země často potřebují provádět významné reformy. Před vstupem do EU musí mít země fungující tržní hospodářství a musí být také schopna se vypořádat s konkurenčním tlakem a tržními silami v rámci unie. Pomoc proto slouží na podporu hospodářské reformy, která vede k ekonomickému růstu a zlepšení pracovních příležitostí.⁵⁸ Státy mohou také potřebovat založit nové orgány, jako např. nezávislý orgán pro hospodářskou soutěž nebo agenturu pro potravinové normy. Případně již stávající instituce mohou potřebovat restrukturalizaci v případech, jako je demilitarizace policie, modernizace orgánů dozoru v oblasti životního prostředí a jaderné bezpečnosti či poskytnutí více autonomie při boji s korupcí.⁵⁹

Tyto reformy obvykle představují velké investice. EU při provádění těchto reforem nabízí široký rozsah doplňkových programů a mechanismů pro poskytování finanční a technické pomoci. Důležitým aspektem pomoci EU je posílení kapacity institucí, nebo-li tzv. „*budování institucí*“, rozvíjením struktur nebo školením personálu, který je zodpovědný za uplatňování předpisů EU v kandidátské zemi. Poradenství při uplatňování *acquis* je často poskytováno prostřednictvím dohod o partnerství, tzv. „*twinningových*“ dohod, v rámci kterých jsou vysíláni odborníci z členských států EU, nebo prostřednictvím krátkodobých pracovních seminářů. Definicí „*Twiningových*“ dohod vyslovil, po druhé světové válce, Jean Bareth,

⁵⁸ *Finanční pomoc*, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial-assistance/index_cs.htm (10.7.2010)

⁵⁹ *Porozumění procesu rozšíření – politika rozšíření Evropské unie*, Evropská komise, s. 14 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/publication/enl-understand_cs.pdf (12.7.2010)

zakladatel Rady evropských obcí a regionů (CEMR). Tato definice zní: „Partnerská spolupráce měst znamená, že se dvě komunity spojí, aby pořádaly akce s evropskou perspektivou a s cílem řešit své problémy a vytvářet mezi sebou stále pevnější vazby přátelství.“⁶⁰

1. ledna 2007 vstoupil v platnost nový program finanční pomoci, tzv. Nástroj předvstupní pomoci (NPP), který zastřešil veškeré další předvstupní pomoci. Nařízením Rady tak nahradil finanční nástroje PHARE, ISPA, SAPARD, předvstupní nástroj pro Turecko a západní Balkán CARDS z let 200-2006.⁶¹ Program PHARE vznikl v roce 1989, s cílem pomoci zemím střední a východní Evropy v přípravě na jejich vstup do EU, zejména s jejich přechodem k demokracii a tržní ekonomice. Podporoval také projekty sociální a ekonomické soudržnosti, jejichž cílem je zvýšit životní úroveň v nejhudších regionech.⁶² Fond ISPA byl zřízen za účelem financování opatření v oblastech životního prostředí a dopravy, s cílem připravit deset žadatelských zemí střední a východní Evropy na vstup do EU a rozšířit jejich znalost politik a postupů EU.⁶³ Posledním z trojice předvstupních programů je program SAPARD, který je určen zemědělcům, podnikatelům na venkově a venkovským mikroregionům.⁶⁴

Od roku 2007 jsou tedy tyto programy sdruženy v jeden předvstupní program NPP, který je určen jak pro kandidátské země, tak pro potencionální kandidáty. NPP pomáhá zejména s posílením demokratických institucí a právního státu, reformováním veřejné správy, prováděním hospodářských reforem, podporou dodržování lidských práv, jakož i práv menšin a rovnosti žen a mužů, podporou rozvoje občanské společnosti a regionální spolupráce a

⁶⁰ Co je partnerská spolupráce měst?, European Twinning, <http://www.twinning.org/cs/page/rychl%C3%BD-p%C5%99ehled.html> (14.7.2010)

⁶¹ Finanční pomoc, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial-assistance/former-assistance_cs.html (14.7.2010)

⁶² Program PHARE, Evropská unie http://www.evropska-unie.cz/download/cz/informacni_listy/programy/Program_Phare.pdf (14.7.2010)

⁶³ ISPA – Instrument for Structural Policies for Pre-Accession, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial-assistance/ispa_en.htm (14.7.2010)

⁶⁴ Program SAPARD, Europeum.org, http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=484 (15.7.2010)

příspěním k udržitelnému rozvoji a snižování chudoby. Pro dosažení co nejefektivnějšího účinku je tento program rozdělen do pěti složek:

Tabulka 2: Program NPP a jeho pět složek

1.	Pomoc v přechodném období a budování institucí
2.	Přeshraniční spolupráce
3.	Regionální rozvoj
4.	Rozvoj lidských zdrojů
5.	Rozvoj venkova

Zdroj: *Nástroj předvstupní pomoci*, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial-assistance/instrument-pre-accession_cs.htm

Celkové předvstupní finanční prostředky pro současný finanční rámec na období 2007-2013 činí 11,5 miliardy eur, a to s přesně přidělenými částkami, o nichž se rozhodne každý rok.⁶⁵ Z následující tabulky lze vyčíst, jak byla předvstupní finanční pomoc kandidátským a potencionálním kandidátským zemím doposud přerozdělována v období 2007-2010.

Tabulka 1: Orientační finanční rámec nástroje předvstupní pomoci (NPP) do roku 2010 (v milionech eur)

	2007	2008	2009	2010
Turecko	497,2	538,7	566,4	653,7
Chorvatsko	138,5	146,0	151,2	154,2
Bývalá jug. rep. Makedonie	58,5	70,2	81,8	92,3
Srbsko	186,7	190,9	194,8	198,7
Černá Hora	31,4	32,6	33,3	34,0
Kosovo	68,3	64,7	66,1	67,3
Bosna a Hercegovina	62,1	74,8	89,1	106,0
Albánie	61,0	70,7	81,2	93,2
Celkem	1260,2	1383,3	1480,4	1621,7

Zdroj: Evropská komise,

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/publication/enl-understand_cs.pdf

⁶⁵ WHITMAN, Richard G. – JUNCOS, Ana E.: c.d., s. 184.

Pokrok Turecka na jeho cestě k členství v EU/ES

2.1 Vývoj vztahu Turecka a EU/ES

Od založení moderního Turecka v roce 1923 je země s převážnou většinou muslimského obyvatelstva sekulární demokracií, která pod velením Mustafy Kemala, zvaného „Atatürk“, směřovala k západnímu stylu života⁶⁶ a od té doby je tedy orientována spíše proevropsky. Historie vztahů mezi integrující se Evropou a Tureckem je dlouhá a její kořeny sahají až do roku 1959, kdy byla podaná turecká žádost o přidružení k EHS.⁶⁷ Tato žádost byla následně podepsána v roce 1963 v Ankaře, proto je dokument označen jako *Ankarská dohoda* či *Asociační dohoda (Association Agreement)* a spolu s ním byl podepsán také první finanční protokol.⁶⁸ V listopadu roku 1970 byl v Bruselu podepsán *Dodatečný Protokol (Additional Protocol)* a druhý finanční protokol k Ankarské dohodě. Tento *Dodatečný protokol* měl hospodářský charakter, jeho cílem bylo zrušení tarifů a kvantitativních bariér na import z Turecka a také vytvoření celní unie mezi Tureckem a EHS nejpozději do roku 1995.⁶⁹

Významné postavení v tureckém politickém životě má armáda. Od založení Turecka je jí přiřknuta zodpovědnost za dodržování Ústavy turecké republiky. Článek 35 Tureckého armádního zákoníku (*Turkish Armed Service Internal Service Code*) deklaruje povinnost tureckých armádních sil chránit a strážit turecké území a tureckou republiku.⁷⁰

⁶⁶ HEPER, Metin: *The Ottoman Legacy and Turkish Politics*. Journal of International Affairs, 54, 2000, č. 1, s. 64.
<http://www.dayan.org/dayanim/2006/The-Ottoman-Legacy-and-Turkish-Politics.PDF> (3.7.2010)

⁶⁷ PAHRE, Robert – UÇARAY-MANGITLI, Burcu: *The Myths of Turkish Influence in the European Union*. Journal of Common Market Studies, 47, 2009, č. 2, s. 359.
(<http://onlinelibrary.wiley.com/>)

⁶⁸ KUBICEK, Paul: *Turkish Accession to the European Union: Challenges and Opportunities for the New Europe*. Workshop The New Europe II, Center for European Studies 2005,
http://www.ces.ufl.edu/files/pdf/outreach/symposia_conferences/TurkishAccessionToheEU_021805.pdf (28.7.2010)

⁶⁹ PAHRE, R. – UÇARAY-MANGITLI, B.: c.d.: s. 359.

⁷⁰ CAPEZZA, David: *Turkish Military Is a Catalyst for Reform*. Middle East Quarterly, 16, 2009, č. 3,
<http://www.meforum.org/2160/turkey-military-catalyst-for-reform> (13.6.2010)

Výklad tohoto zákona, ekonomická nestabilita a paralyzovaný politický systém vedl v letech 1960, 1971 a 1980 k vojenským převratům v zemi.⁷¹ K těmto vnitropolitickým událostem se v červenci roku 1974 přidala turecká invaze na Kypr⁷² a Turecko se dočasně ocitlo v mezinárodní izolaci. Důsledkem posledního vojenského převratu bylo „zmrazení“ Asociační dohody až do roku 1986. O rok později podalo Turecko oficiální žádost o přistoupení do EHS.⁷³

V roce 1995 došlo k naplnění přípravného období pro uzavření celní unie mezi EU a Tureckem. Dohoda byla podepsána v březnu 1996 a vztahuje se na obchod s průmyslovými výrobky, které tímto svobodně cirkulují mezi Tureckem a EU, zároveň probíhala harmonizace tureckých předpisů s těmi unijními a podle vzoru celní unie byly Tureckem zavedeny tarify na import průmyslových výrobků ze zemí, které nejsou členy EU.⁷⁴

Dalším zásadním milníkem ve vztahu EU – Turecko byl summit ER v Lucemburku v prosinci 1997. Průběh a rozhodování summitu se odvíjelo od zprávy EK, vydané v červenci téhož roku. Tato zpráva byla označena jako *Agenda 2000* a EK v ní, z politických a ekonomických důvodů, vyloučila Turecko z rozšiřovacího procesu.⁷⁵ Na summitu byl přiznán status kandidátských zemí deseti postkomunistickým státům, Kypru a Maltě, nikoliv tedy Turecku, to bylo pouze označeno jako způsobilé ke kandidatuře. Tímto krokem došlo k ochlazení vztahů a k přerušení politického dialogu mezi Ankarou a Bruselem.⁷⁶ Turecká vláda se o zprávě EK vyjádřila jako o diskriminační a pozastavila veškeré politické dialogy s EU a to až do doby, kdy se uskutečnil

⁷¹ Tamtéž.

⁷² KOLLIAS, Christos G.: *The Greek-Turkish Conflict and Greek Military Expenditure 1960-92*. Journal of Peace Research, 33, 1996, č. 2, s. 220. (<http://www.jstor.org/>)

⁷³ PAHRE, R. – UÇARAY-MANGITLI, B.: c.d.: s. 360.

⁷⁴ ERDOGDU, Erkan: *Turkey and European Union: Undivided nut bot United*. Middle East Review of International Affairs, 6, 2002, č. 2, s. 44. (<http://www.gloria-center.org/meria/2002/06/erdogdu.pdf> (4.7.2010))

⁷⁵ Tamtéž, s. 45.

⁷⁶ *Budoucnost Evropské unie.* Europeum (http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=533 (2.4.2010))

summit ER v Helsinkách v roce 1999. Na tomto summitu byl Turecku přiznán status kandidátské země.⁷⁷

Přestože nebyl stanoven konkrétní termín zahájení přístupových rozhovorů, ER poukázala na pozitivní vývoj v Turecku. EK navrhla tzv. *Přístupové partnerství (Accession Partnership)*, které bylo následně v březnu 2001 schváleno Radou EU. Ve stejném roce přijala turecká vláda tzv. *Turecký národní program (Turkish National Program)*, který stanovuje postup harmonizace tureckého právního systému s právním rámcem EU.⁷⁸ Ankara usilovně pracovala na plnění Kodaňských kritérií. Mezi lety 1999-2004 došlo k významným pokrokům, jako např. stabilizace státních institucí, reforma právního řádu, posilování lidských práv. Za jeden z nejvýznamnějších činů lze považovat zrušení trestu smrti. EP tyto reformy vítá a doporučuje zahájení přístupových jednání 3. října 2005.⁷⁹

Ve volbách, v listopadu roku 2002, vyhrála *Strana spravedlnosti a rozvoje (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP)*⁸⁰. AKP je strana islamistická, avšak nejedná se o stranu tradiční či fundamentální. Tato strana si klade za cíl pokračovat v západní cestě, tak jak se po ní vydal Turecko za Atatürka.⁸¹ Po převzetí moci AKP se její lídr a turecký premiér Recep Tayyip Erdoğan zavázal podnikat reformní kroky nutné k zahájení přístupových pohovorů.⁸² K tomuto tématu se premiér vyjádřil následovně: *“Oddělili jsme náboženství od demokracie. Jdeme po cestě demokracie. EU je nejlepší projekt 21.století. Jestliže nás (Turecko) přijmete mezi sebe do unie, naše členství bude přínosné pro každého, kdo chce demokracii...v případě odmítnutí budeme nadále plnit Kodaňská kritéria, jen pod názvem Ankarská kritéria. Těmito reformami zároveň naplňujeme demokratický sen tureckých lidí.”*⁸³ V

⁷⁷ ERDOĞDU, E.: c.d.: s. 46.

⁷⁸ Tamtéž, s. 46.

⁷⁹ *Usnesení Evropského parlamentu o zahájení jednání o přistoupení s Tureckem*, Evropský parlament, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0350+0+DOC+XML+V0//CS> (5.7.2010)

⁸⁰ RUBIN, Michael: *Will They or Won't They?*. National Review Online, 3. října 2005, <http://www.meforum.org/770/will-they-or-wont-they> (18.7.2010)

⁸¹ BACHE, I. – GEORGE, S.: c.d.: s. 557.

⁸² GRIGORIADIS, I. N.: c.d.: s. 111.

⁸³ Tamtéž, s. 180.

současné době nezaujímá žádná větší opoziční politická strana v Turecku vůči integraci do EU zamítavý postoj. *“Hlavní opoziční strany – středo-levá Republikánská lidová strana (CHP), středo-pravá Strana pravé cesty (DYP) a Vlastenecká strana (ANAP) – společně se Stranou nacionalistické akce (MHP) kritizují evropskou politiku AKP, jež podle jejich názoru evropským požadavkům příliš ustupuje.”*⁸⁴

Zahájení přístupových jednání v roce 2005 předcházelo jmenování prvního vyjednavatele mezi EU a Tureckem, kterým se stal Ali Babacan.⁸⁵ V červenci 2005 podepsala Ankara protokol, jímž byla rozšířená celní unie s EU o deset nových členů a současně s podpisem vydala turecká strana prohlášení, že tento krok rozhodně neznamená uznání Kypru.⁸⁶ Přístupová jednání byla zahájena 3. října 2005 tzv. *screeningem*, tedy procesem analytického porovnávání tureckých právních předpisů s předpisy EU. Vzhledem k tomu, že turecká strana neuplatňuje Dodatečný protokol podepsaný v roce 1970, vztahující se na vztahy s Kyprem, rozhodla se Rada v prosinci 2006, že dokud Ankara nedostojí svého závazku a neuzná Kypr, nebude otevřena žádná z osmi kapitol a žádná také nebude prozatímně uzavřena.⁸⁷ Mezi těchto osm kapitol se řadí: volný pohyb zboží, právo usazování a volný pohyb služeb, finanční služby, zemědělství a rozvoj venkova, rybolov, doprava, celní unie a vnější vztahy.⁸⁸

V roce 2007 byla v přecházejících parlamentních volbách znovu zvolena strana premiéra R. T. Erdoğana se ziskem 47% hlasů a byl také zvolen prezident Turecka, kterým se stal bývalý ministr zahraničí

⁸⁴ DOMANIÇ, Seda: *Vstup Turecka do Evropské unie: Výhodný pro obě strany? Možný pro obě strany?*. Europeum.org, <http://www.europeum.org/doc/pdf/864.pdf> (17.7.2010)

⁸⁵ Ali Babacan – Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey <http://www.mfa.gov.tr/cv-of-minister-of-foreign-affairs-ali-babacan.en.mfa> (28.7.2010)

⁸⁶ *Usnesení Evropského parlamentu o zahájení jednání o přistoupení s Tureckem*, Evropský parlament, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0350+0+DOC+XML+V0//CS> (5.7.2010)

⁸⁷ *Vztahy EU – Turecko*. Evropská komise rozšíření http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/relation/index_cs.htm

⁸⁸ Tamtéž.

Abdullah Gül.⁸⁹ Počátek roku 2009 přinesl zřízení nového ministerského postu pro evropské záležitosti. Státním ministrem pro vyjednávání o přístupových pohovorech mezi Tureckem a EU byl jmenován Egemen Bagis.⁹⁰ V tomto roce se staly další dvě, z pohledu historicko-politického, zásadní události a kroky směřující k přiblížení EU, a sice byl prezidentským podpisem přijat zákon, omezující pravomoci vojenských soudů a ve švýcarském Zürichu byla podepsána mírová dohoda mezi Tureckem a Arménií.⁹¹

EK vydala 14.10.2009 zatím poslední zprávu, která hodnotí pokrok Turecka na jeho cestě ke vstupu do EU. Tyto hodnotící zprávy jsou vydávány pravidelně každým rokem na podzim již od roku 1998.⁹² V tomto dokumentu stojí, že turecká vláda se má zaměřit na reformy v oblastech svobody projevu a tisku, svobody náboženského vyznání, práv organizací, stejně jako práv žen a menšin.

2.2 Reformní procesy

Bývalý premiér České republiky Mirek Topolánek ve svém projevu na Ankarské univerzitě v roce 2008 poznamenal, že „mottom EU je *in varietate concordia*. Jednota v rozmanitosti. Jak případně právě pro Turecko...tato země může být naplněním evropského snu o svobodě, naplněním snu o společnosti, která drží pohromadě díky společným hodnotám a jde kupředu díky své vnitřní různorodosti.“⁹³ Současných sedmadvacet členských států EU má stejnou kulturu, náboženskou křesťansko-židovskou tradici a společné hodnoty.

⁸⁹ Turkey, Electionguide.org,

<http://www.electionguide.org/country.php?ID=218> (4.7.2010)

⁹⁰ Egemen Bagis named Chief Negotiator of Turkey, Turkish Weekly <http://www.turkishweekly.net/news/63015/egemen-bagis-named-chief-eu-negotiator-of-turkey.html> (4.7.2010)

⁹¹ Vztahy EU – Turecko. Evropská komise rozšíření http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/relation/index_cs.htm

⁹² Delegation of the EU to Turkey, Avrupa.tr http://www.avrupa.info.tr/AB_ve_Turkiye/Muzakereler,Regular_Reports.html?LanguageID=2

⁹³ Projev premiéra M. Topolánka, Role Turecka v globalizovaném světě <http://www.vlada.cz/cz/za-premierem-a-vladou/projev-premiera-m--topolanka-na-ankarske-univerzite:-role-turecka-v-globalizovanem-svete-8--10--2008-43108> (4.7.2010)

Turecko je zemí, jejíž kultura byla formována islámem, geostrategickou polohou a kemalistickou ideologií. Odlišná povaha těchto dvou aktérů – EU na jedné, Turecko na druhé straně – ovšem nutně nepředstavuje důvod k „zatracení“ Turecka. Vzhledem k tomu, že turecké proevropské vlády vytvořily ze vstupu do EU jakýsi společný a konečný cíl, jevílo by se odmítnutí Turecka v očích Turků jako nezodpovědné a riskantní pro EU. Členství v Unii pro tureckou veřejnost znamená vyústění kemalistické prozápadní orientace a potvrzení evropské identity Turecka.⁹⁴ Jak si však země stojí na své cestě za členstvím v EU? Jak významné kroky udělala od chvíle, kdy byla označena za kandidátskou zemí a kdy byly zahájeny přístupové rozhovory?

Vize členství v EU a monitoring turecké politické situace ze strany EU poskytuje zabezpečení proti jakékoliv intervenci ze strany vojenských a byrokratických elit. Tento proces také znemožňuje vládnoucí AKP implementovat její reformistický politický program, který by stranu přetransformoval v islamistickou, namísto současné konzervativně-demokratické strany, která je založena na podobných hodnotách, jako křesťansko-demokratické strany v západní Evropě.⁹⁵

Bylo by „nefér“ tvrdit, že liberalizace turecké politické kultury lze připsat pouze podpoře ze strany EU, jelikož vnitrostátní a sociální dynamiky jsou stejně tak rozhodující. Domácí liberální politické síly měly významný dopad na vytváření liberálních reforem. Na druhé straně by bylo stejně nesprávné podceňovat roli, kterou EU hrála v urychlování a konsolidaci změn od doby, kdy se výhled tureckého členství v EU stal realistickou perspektivou, spjatou s rozhodnutím Evropské rady v roce 1999 v Helsinkách. Do tohoto roku nebyly požadavky politických reforem ze strany EU v Turecku příliš aktuální, jelikož neexistovala reálná vyhlídka země na členství. Poté se však situace podstatně změnila.⁹⁶ Profesor Cengiz Aktar z Bahcesehir University pro *The Economist* poznamenává, že „státy EU by měly dát

⁹⁴ ČERNOHOUS, Tomáš: Turecko a jeho vstup do EU z hlediska bezpečnosti. Euractiv.cz <http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/analyza/turecko-a-jeho-vstup-do-eu-zhlediska-bezpecnosti-006948> (27.6.2010)

⁹⁵ GRIGORIADIS, Ioannis N.: *Trials of Europeanization*. Palgrave Macmillian 2009. s. 112

⁹⁶ Tamtéž, s. 164

Turecku najevo, že s ním počítají a navrhnout neoficiální rok přístupu, pravděpodobně rok 2023, stoleté výročí založení turecké republiky. Je ale jisté, že EU jako celek by nikdy nesouhlasila s navržení konečného termínu, i když taková idea by mohla pomoci posílit a podpořit turecké snahy.⁹⁷

2.2.1 otázka Kypru

Kodaňská kritéria řídí politiku rozšiřování EU od 90. let. S výjimkou Kodaňských kritérií, jsou speciálně pro Turecko navrženy a definovány tzv. *vyjednávacím rámcem (Negotiating Framework)* další tři opatření. Tím prvním je turecký závazek udržovat dobré sousedské vztahy a řešit nejasnosti ohledně hraničních sporů a to ve shodě s principem mírového ujednání sporů podle Charty Organizace spojených národů (OSN). Dalším opatřením je naplnění podmínek, které zahrnuje Asociační smlouva a Dodatkový protokol, který tuto smlouvu rozšiřuje o státy, které patří do celní unie. Poslední podmínkou je pokrok v normalizaci bilaterálních vztahů Turecka a Kyperskou republikou.⁹⁸ O těchto podmínkách se dále autor knihy, turecký diplomat Burak Akçapar, vyjadřuje: *“Tento rámec je očividně vytvořen tak, aby přístup Turecka do EU byl co nejsložitější pro tureckou stranu. Jde o nejstriktnější a nejnáročnější přístupový proces, před který kdy byla kandidátská země postavena. Jsou to zajisté nejkrutější požadavky vůči Turecku, než které byly pro všechny předchozí kandidáty.”*⁹⁹

I přesto, že tato “extra” přístupová kritéria nejsou neočekávaná a v případě Turecka pravděpodobně ne bezdůvodná, nejsou příliš vlídně přijatá samotnými Turky, jejichž pocit, že pro vstup musí vykonat mnohem více, než předchozí kandidátské státy, stále vzrůstá.¹⁰⁰

Jak lze vypožorovat z podmínek obsažených ve vyjednávacím rámci, překážkou pro vyjednávání a vstup do EU je spor ohledně Kypru

⁹⁷ *Turkey's circular worries*, The Economist 9.5.2009, Vol. 392, s. 58.

⁹⁸ AKÇAPAR, B.: c.d.: s. 168.

⁹⁹ Tamtéž, s. 169

¹⁰⁰ REDMOND, John: *Turkey and the European Union: Troubled European or European trouble?*. International Affairs, 83, 2007, č. 2, s. 310.
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2346.2007.00620.x/pdf>

mezi Tureckem a Řeckem. Pro lepší porozumění, je vhodné nastínit historický vývoj a postoj Turecka k tomuto sporu. Napětí mezi Tureckem a Řeckem se stupňovalo od doby, kdy byla v roce 1960 vyhlášena samostatná Kyperská republika a o tři roky později byly na ostrov vyslány jednotky OSN, které měly za úkol oddělit znepřátelené skupiny, tvořeny řeckými a tureckými Kypěřany a vytvořit podmínky pro mírové řešení.¹⁰¹ Turečtí Kypřané se nesmířili s "jedinou" Kyperskou republikou, uznanou také OSN a v roce 1974 na severu ostrova založili tureckou enklávu. O necelých deset let později byla tato enkláva prohlášena Severokyperskou republikou, která byla oficiálně uznána pouze Tureckem.¹⁰² Řešení konfliktu navrhnul až v roce 2004 tehdejší generální tajemník OSN Kofi Annan. Tento tzv. *Annanův plán* (*The Annan Plan*) spočívá ve sjednocení ostrova, na základě referenda v obou jeho částech.¹⁰³

Výsledek referenda na řecké straně ostrova byl překvapivě zamítavý. Až tři čtvrtiny (75,8%) obyvatel se vyslovily proti sjednocení, zatímco turečtí Kypřané se k sjednocení postavili velkou částí (64,9%) pozitivně. Tímto krokem ztratil Kypr možnost vyřešit spory na svém území, které trvají více, než 30let.¹⁰⁴ I přesto, že ostrov tak zůstal rozdělen, bylo mu 1. května 2004 umožněno stát se plnohodnotným členem EU, resp. jeho jižní řecké části byl vstup umožněn. Vyžadovat tedy po Turecku, aby se přizpůsobilo obsažným vstupním kritériím a podmínkám před tím, než mu bude umožněno vstoupit do EU, je rozporuplné a nesrovnatelné s podmínkami kladenými pro ostatní kandidáty.¹⁰⁵

V listopadu 2009 oznámil šéf EK José Manuel Barroso složení nové Komise, která byla jmenována v únoru následujícího roku.

¹⁰¹ *Cyprus Issue*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, http://www.mfa.gov.tr/cyprus-issue-_summary_.en.mfa (5.7.2010)

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ *The Annan Plan for Cyprus*, The text of the Plan, United Nations, http://www.hri.org/docs/annan/Annan_Plan_Text.html (13.7.2010)

¹⁰⁴ *Cyprus „Spurns historic chance“*. BBC News, 25. dubna 2004, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3656753.stm> (11.7.2010)

¹⁰⁵ REDMONT, J.: c.d.: s. 316.

Komisařem pro rozšířeni se stal Štefan Füle,¹⁰⁶ který na své první cestě do Turecka v březnu 2010 potvrdil, že EK plně podporuje vstup Turecka do EU, ale zdůraznil, že Turecko musí plnit veškeré závazky plynoucí z přístupových procesů, tedy i plně implementovat dodatečné protokoly a normalizovat vztahy s Kyprem. *“Bez implementace Ankarské dohody nebo jiného komplexního řešení v otázce Kypru, může celý přístupový proces skončit s velkými obtížemi.”* Řekl Š. Füle.¹⁰⁷ V červenci roku 2010 E. Bagis ke kyperské problematice ještě doplnil: “Kypru se pro EU nevzdáme.” Dále dodal, že s přijetím občanské ústavy se proces přístupových pohovorů urychlí a pokud by se vyřešil problém s Kyprem, byly by znovu otevřeny nyní uzavřené kapitoly. E. Bagis ujišťuje, že Turecko bude i nadále podnikat kroky s odhodláním a vírou v to, že se problém vyřeší. Přikládá EU velkou důležitost, avšak zároveň tvrdí, že není možné vzdát se pro Unii Kypru.¹⁰⁸

2.2.2 Politická situace

Zatím poslední zpráva EK, která mapuje pokrok Turecka a plnění podmínek nastavených EU opětovně vyzývá tureckou stranu, aby došlo k reformě volebního systému. Především upozorňuje na snížení uzavírací kluzule ze současných 10%, čímž by byl zaručen pluralismus stran a nově vzniklým stranám by bylo umožněno zapojit se do politického procesu.¹⁰⁹ Turecká vláda je kritizována za nedostatečnou pozornost věnovanou boji s korupcí a také transparentnosti financování politických stran a volebních kampaní. Byl sice zlepšen legislativní

¹⁰⁶ Český eurokomisař Füle dostal na starost rozšiřování EU. iDNES.cz, 27. listopadu 2009.

(http://zpravy.idnes.cz/cesky-eurokomisar-fule-dostal-na-starost-rozsirovani-eu-pew-/zahranicni.asp?c=A091127_122336_zahranicni_btw) (13.7.2010)

¹⁰⁷ *EU's Füle warns Turkey's EU bid at critical stage.* Today'szaman.com, 27. března 2010.

<http://www.todayszaman.com/tz-web/detaylar.do?load=detay&link=205565> (16.7.2010)

¹⁰⁸ *Turkish Chief Negotiator: "We Will Not Renounce Cyprus for EU".* The Journal of Turkish Weekly, 28. července 2010.

<http://www.turkishweekly.net/news/105264/turkish-chief-negotiator-quot-we-will-not-renounce-cyprus-for-eu-quot-.html> (3.8.2010)

¹⁰⁹ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, s. 14, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

rámec, který byl navržen pro potírání korupce, avšak korupce stále v některých případech naprosto převládá.¹¹⁰ Výsledky, zveřejněné *Transparency International*, ukazují pokrok učiněný Tureckem v oblasti korupce. Na základě tzv. *Indexu vnímání korupce (Corruption Perceptions Index - CPI)* lze sledovat snížení korupce, resp. zvýšení tohoto indexu. V roce 2002 činil CPI v Turecku 3,2¹¹¹, o tři roky později si Turecko nepatrně polepšilo, když se CPI zvedl na 3,5¹¹² a v roce 2009 bylo Turecko na 61. pozici ze 180 států, s CPI 4,4.¹¹³

V oblasti soudnictví je velkým krokem zpět rozhodnutí Ústavního soudu o zrušení právních předpisů omezujících jurisdikci vojenských soudů. Do turecké politiky je tak stále zapojena armáda, což neodpovídá uspořádání v demokratických společnostech, kde by měla armáda plně podléhat civilní kontrole.¹¹⁴ Kromě reformy postavení armády v turecké společnosti, je také třeba provést reformu trestního zákoníku. Ačkoliv v roce 2002 prošel turecký trestní zákoník částečnou reformou v rámci unijních reformních procesů, byly ponechány některé kontroverzní články. Např. Článek 299, který staví mimo zákon urážku prezidenta, článek 300, jež zakazuje urážku státní vlajky či článek 301, který nedovoluje urážet "turectví" a turecké státní instituce.¹¹⁵ V oblasti soudnictví je také negativní fakt, že od zahájení přístupových pohovorů, do doby zpracování této zprávy nebyly v Turecku předloženy potřebné právní předpisy k vytvoření účinného nezávislého mechanismu pro podávání stížností, tedy úřad ombudsmana.¹¹⁶ EP vyzývá všechny parlamentní strany, aby podpořily návrhy na vytvoření tohoto úřadu.¹¹⁷

¹¹⁰ Tamtéž, s. 14.

¹¹¹ *Corruption Perceptions Index 2002*, Transparency International, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2002 (1.8.2010)

¹¹² *Corruption Perceptions Index 2005*, Transparency International, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2005 (1.8.2010)

¹¹³ *Corruption Perceptions Index 2009*, Transparency International, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009 (1.8.2010)

¹¹⁴ *Turecko – zpráva o pokroku*, Evropská komise, s. 72, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹¹⁵ PATTON, Marcie J.: *Turkey's Tug of War*. Middle East Report, 2006, č. 239, s. 43. (<http://www.jstor.org/>)

¹¹⁶ Tamtéž, s. 72.

¹¹⁷ *Zpráva o pokroku Turecka za rok 2009*, zpráva Evropského parlamentu <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0025+0+DOC+XML+V0//CS> (4.6.2010)

Co se demokracie a právního státu týče, vedlo vyšetřování zločinecké sítě Ergenekon k vážným obžalobám, ve kterých jsou zahrnutí např. armádní úředníci a další významní lidé působící ve státní sféře.¹¹⁸ Vláda a soudní orgány mají v tomto případě možnost zajistit plný soulad všech řízení se zásadami řádného procesu a dodržování práv obžalovaných. Turecko by k tomuto případu mělo přistupovat jako k příležitosti na zvýšení důvěry v řádné fungování svých demokratických institucí a právního státu..¹¹⁹

Případ Ergenekon začal v červnu 2007 nalezením 27 ručních granátů v jednom z domů v istanbulské chudinské čtvrti. Vlastníky těchto zbraní byli určeni ultra-pravicoví úředníci, kteří byli později spojováni s plánováním vojenského převratu v Turecku. Od té doby bylo zadrženo přes 300 lidí, podezřelých z napojení na Ergenekon, mezi nimi spisovatelé, generálové, profesori, lidé, u kterých se zdálo, že nespáchali žádný větší zločin, než že mluvili ve prospěch Turecka, jako sekulárního státu.¹²⁰ V souvislosti s Ergenekonem mnohé napadá otázka, jestli se jen islamisticky orientovaná vláda nesnaží zvětšovat strach a napětí, aby mohla být vedena mnohem větší bitva uvnitř umírněného muslimského národu, založeného na sekulárních principech. E. Bagis se k případu vyjádřil, že jednoduše nikdo nemá právo ustavit milice, aby sesadil demokraticky zvolenou vládu.¹²¹

V oblasti lidských práv, práv menšin a jejich ochrany je spatřován pokrok v přijetí právních předpisů, které ruší veškerá omezení na vysílání soukromých a veřejných stanic v kurdštině na místní i celostátní úrovni.¹²² Používání kurdského jazyka bylo ve státě zakázáno od vojenského převratu v roce 1980 a až od roku 2003 se vláda

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ *Turkish prosecutor in Ergenekon Case launches inquiry into Baykal*, Hurriyet Daily News, 4. srpna 2010.

<http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=ergenekon-prosecutor-launches-inquiry-about-baykal-2010-08-04> (6.8.2010)

¹²¹ *In Turkey, Trial Casts Wide Net of Mistrust*, The New York Times, 21. listopadu 2009.

http://www.nytimes.com/2009/11/22/world/europe/22turkey.html?pagewanted=1&_r=2 (28.6.2010)

¹²² Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

postupně snaží rušit zákazy jeho užívání.¹²³ Byly přijaty předpisy, které dovolují užívání kurdského jazyka ve věznicích. Komunikovat v kurdštině je stále ještě zakázáno ve školách, veřejných i soukromých, v politickém životě a v jednání se státní správou.¹²⁴ 1.ledna 2009 spustila televizní stanice TRT speciální kanál TRT6, kde se vysílají pořady ve dvou kurdských dialektech. Tento počín byl velice pozitivně uvítán mezi kurdským obyvatelstvem a byl označen za demokratický krok, vedoucí k míru a bratrství mezi Turky a Kurdy.¹²⁵

Turecká vláda dosud nepodepsala příslušné úmluvy Rady Evropy a nezahájila dialog s vysokým komisařem Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) pro národnostní menšiny a stále má výhrady týkající se práv menšiny, zakotvených v mezinárodním právu. Právní rámec Turecka nezaručuje naprostou svobodu slova a některé zákony jsou nadále zneužívány k jejímu omezování. Stále také dochází k omezování tisku, zejména při podávání zpráv ohledně vyšetřování sítě Ergenekon a časté jsou i zákazy webových stránek (v současnosti např. youtube.com). Zvýšit by se také mělo úsilí turecké vlády v provádění politiky nulové tolerance vůči mučení.¹²⁶ Turecko má jednokomorový parlament, který se nazývá *Velké národní shromáždění (Grand National Assembly of Turkey - Turkiye Buyuk Millet Meclisi)*¹²⁷ a právě toto Shromáždění stále neratifikovalo Opční protokol k Úmluvě OSN proti mučení.¹²⁸

Mnoho evropských států bojuje s problémem integrace islámských komunit, které se nedaří včlenit do demokratických

¹²³ *Turkey country profile*, BBC News, 22. července 2010.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/1022222.stm (5.8.2010)

¹²⁴ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹²⁵ *Turkey Kurds Welcome the Kurdish TRT Broadcasting*, The Journal of Turkish Weekly, 28. prosince 2008.

<http://www.turkishweekly.net/news/62466/turkey-kurds-welcome-the-kurdish-trt-broadcasting.html> (12.7.2010)

¹²⁶ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹²⁷ Turkey, Electionguide.org, <http://www.electionguide.org/country.php?ID=218> (4.7.2010)

¹²⁸ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

společností.¹²⁹ Stejně tak se nedaří integrovat náboženské skupiny, které jsou přítomny v Turecku. Turecko má celkem 77,8 milionů obyvatel¹³⁰, z toho téměř 99% muslimů. Velká většina tureckých muslimů se hlásí k sunnitské větvi islámu, ačkoliv jihovýchodní část obyvatel Turecka jsou šíité. Z šíitské větve islámu vychází velmi početná skupina tureckých obyvatel, a sice Alevité, kteří tvoří zhruba 20% všech obyvatel Turecka. Zbývající, přibližně 1% jsou křesťané a židé.¹³¹ EP zdůrazňuje, že svoboda náboženství je univerzální základní hodnotou a proto vyzývá Turecko, aby ji zabezpečilo pro všechny. Dále vyzývá orgány k posílení dialogů mezi jednotlivými náboženskými skupinami a všechny tyto kroky musí být zavedeny reformou právního rámce.¹³²

Teroristické útoky stále ohrožují Turecko a jsou podnikány především *Stranou kurdských pracujících* (PKK), kterou EU vede na seznamu teroristických organizací. Nejsou zaznamenány žádné kroky, které by byly podniknuty, aby zabránily existenci vesnických strážích, které bojují s terorismem a často také porušují základní lidská práva.¹³³ Systém vesnických strážích byl ustaven v 80. letech 20. století za účelem obrany na místní úrovni proti terorismu ze strany PKK. Ministerstvo vnitra pracuje na přípravě návrhu na restrukturalizaci současného systému na vesnicích.¹³⁴ Navzdory trvajícím teroristickému násilí, otevřela vláda veřejnou debatu, pokrývající politické, ekonomické a kulturní záležitosti, týkající se kurdské otázky. Široká interpretace

¹²⁹ FIALA, Petr: *Evropský mezičas*. Společnost pro odbornou literaturu Barrister&Principal 2007, s. 90.

¹³⁰ Turkey – CIA Factbook,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html> (1.8.2010)

¹³¹ ÖKTEM, Niyazi: Religion in Turkey <http://lawreview.byu.edu/archives/2002/2/Okt10.pdf> (2.8.2010)

¹³² Zpráva o pokroku Turecka za rok 2009, zpráva Evropského parlamentu <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0025+0+DOC+XML+V0//CS> (4.6.2010)

¹³³ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹³⁴ Kurdish initiative's minefield, Todayszaman.com, 2. února 2010.

<http://www.todayszaman.com/tz-web/detaylar.do%3Fload%3Ddetay%26link%3D200778+village+guard+system+kurds&cd=3&hl=cs&ct=clnk&gl=cz> (6.8.2010)

antiteroristického zákona měla za následek nepřiměřené omezení základních práv. Systém vesnických stráží je nutno postupně ukončit.¹³⁵

V celkovém hodnocení za rok 2009 EP, na základě zprávy EK, konstatuje, že v případě konkrétních reforem došlo k omezenému pokroku a i tam, kde již právní předpisy, týkající se Kodaňských kritérií platí, jsou nadále nedostatečně uplatňovány. EP se tedy obrací na tureckou vládu především s požadavkem, aby zintenzivnila uplatňování právních předpisů v oblastech ženských práv, svobody náboženství a slova, nulové tolerance mučení a boje s korupcí. Dále by Turecko mělo zvýšit úsilí o splnění všech Kodaňských kritérií a o jednotu společnosti, kterou je nutno stmelit na základě všeobecné rovnosti.¹³⁶ Stejně, jako politické a sociální faktory, je také nutný pokrok v oblasti ekonomické a právní.

2.2.3 Ekonomické podmínky

Za vlády Turguta Özala, tureckého premiéra (1983-1989), později také prezidenta (1989-1993), došlo k liberalizaci politiky a mohutnému hospodářskému skoku. Tento trend skončil s velkou hospodářskou krizí roku 1994, kdy inflace vystoupila na 125%, reálný příjem poklesl o třetinu, hrubý domácí produkt (HDP) se snížil o více, než 6%, stoupla zahraniční zadluženost země a turecká lira musela být vůči tehdejší marce devalvována o dvě třetiny.¹³⁷ Tato ekonomická krize byla skokem z postupně stoupající a “uzdravující” se státní ekonomiky do naprosté propasti. Jakkoliv byla ale tato propast hluboká, nepadla země na její samé dno, jelikož v listopadu 2000 a únoru 2002 přišla tzv. “double krize”, která byla nejhorší, jakou Turecko zažilo od konce druhé světové války. Trvale špatný ekonomický

¹³⁵ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹³⁶ Zpráva o pokroku Turecka za rok 2009, zpráva Evropského parlamentu <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0025+0+DOC+XML+V0//CS> (4.6.2010)

¹³⁷ KÜHNHARDT, L. – PÖTTERING, H.-G.: c.d.: s. 114.

management, hyperinflace, slabý a zkorumpovaný bankovní sektor¹³⁸ a masivní veřejný dluh, který v roce 1999 činil 112 miliard dolarů.¹³⁹ Vyjádřeno v procentech dělal veřejný dluh na konci roku 1998 43,5% HDP, na konci roku 1999 vzrostl tento dluh na 61%.¹⁴⁰

V roce 2004 bylo Mezinárodním měnovým fondem (MMF) turecké hospodářství označeno za tzv. "tygří ekonomku", což znamená rychle se rozvíjející a progresivní. Faktem je, že toto platí pouze pro západní části státu.¹⁴¹ Ekonomická situace v Turecku dnes vypadá tak, že je země stále nerovnoměrně rozvinutá. Existuje výrazný rozdíl mezi zaostalým zemědělským jihovýchodem a východem země, poměrně rozvinutým středem a průmyslovým západem s jeho strojírenstvím, bankovníctvím a sférou služeb. Je zde také poměrně vysoká nezaměstnanost¹⁴², která se držela v letech 2002-2007 na úrovni 10%, v roce 2008 dosahovala 11,2% a o rok později se zvýšila na 14%.¹⁴³ HDP na obyvatele v Turecku se posledních několik let drží poměrně vyrovnaně, v roce 2008 byl HDP na osobu \$12 100, stejně, jako tomu bylo v předchozím roce. Rok 2009 přinesl mírné snížení, HDP tak na osobu činilo \$11 200. Míra inflace naopak poklesla z 10,4% v roce 2008 na 6,3% v roce 2009.¹⁴⁴

Se vstupem do EU bude muset Turecko harmonizovat technické regulace, liberalizovat vstup a výstup do různých ekonomických sektorů, nařídit viditelné omezení rozpočtu, který jde do veřejných i soukromých podniků, přijmout CAP, liberalizovat obchod s EU a připojit se k Evropskému jednotnému trhu.¹⁴⁵ Dle zpráv EK si Turecko v plnění

¹³⁸ GRIGORIADIS, I. N.: c.d.: s. 54.

¹³⁹ SOULEJMANOV, Emil: *Ekonomický vývoj v Turecku*, Europeum.org, http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=535 (26.7.2010)

¹⁴⁰ *Turkey Always had Control of its Economy*, International Monetary Fund, <http://www.imf.org/external/np/vc/2001/060501.htm> (26.7.2010)

¹⁴¹ ROMANCOV, Michael: *Geopolitické kontury možného rozšíření Evropské unie*. In: BUREŠ, Jan – KLÍMA, Michal: *Kam kráčíš, Evropská unie*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2005, s. 173.

¹⁴² SOULEJMANOV, E.: c.d.

¹⁴³ *Unemployment Rate*, OECD http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=LFS_SEXAGE_I_R (2.8.2010)

¹⁴⁴ *Turkey*, CIA Factbook <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html> (28.7.2010)

¹⁴⁵ HOEKMAN, Bernard M. – TOGAN, Subidey: *Turkey: Economic Reform and Accession to the European Union*. The World Bank Centrum for Research, Washington DC 2005, s. 311.

ekonomických kritérií stojí poměrně dobře. Jedna z nejčastnějších výtek směřuje k množství státem řízených a ovládaných podniků.¹⁴⁶ Není cílem této práce analyzovat každý sektor jednotlivě, ale je přínosné dozvědět se o funkci alespoň některých, z těchto vybraných ekonomických odvětví.

Telekomunikačnímu průmyslu např. dominuje firma Türk Telekom, což je státní monopol s exkluzivními právy na veškeré pevné telefonní linky a zodpovědností za radiové a televizní vysílače. Turecká vláda nicméně v roce 2000 schválila právní předpis na reformu telekomunikačního sektoru. V roce 2001 byl tento předpis upraven a reforma, který spočívala v transformaci tureckého telekomunikačního systému v moderní, byla poměrně úspěšná. Cíl byl dosažen částečně díky otevření trhu s mobilními operátory, čímž byla zvýšená konkurence.¹⁴⁷

Neméně zajímavým ekonomickým sektorem je doprava, která by se dala rozlišit na tři různé způsoby: pozemní, námořní a letecká doprava. V první z nich, tedy pozemní dopravě, funguje mnoho domácích firem a konkurence je tak dosti výrazná. Tento trh je ovšem rezervován pouze pro turecké firmy, což je zajištěno sítí bilaterálních a multilaterálních smluv, které omezují kvantitu a kapacitu tím, že vydávají limitovaný počet povolení. Železniční dopravu poskytují Turkish Railways, což je státní monopol s výhradním právem na přepravu osob a nákladu v Turecku. Naproti tomu EU aqius ohledně železničních sektorů se snaží, aby byla zlepšena soutěživost a liberalizovány železniční trhy. Další oblastí, která si žádá významné změny tak, aby se shodovala s požadavky EU aquis, je námořní doprava, jelikož přístup na tento trh je, podobně, jako u dopravy pozemní, omezen. Turecko zatím nejdále pokročilo a učinilo nejliberálnější kroky v oblastí letecké dopravy.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹⁴⁷ HOEKMAN, B. M. – TOGAN, S.: Turkey: c.d.: s. 313-314.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 315-316

Co se týče elektrické energie a zemního plynu, oba tyto sektory jsou ovládány státními podniky, které samy určují ceny na základě nepřímého vlivu ze strany vlády. V květnu 2001 prošel tureckou vládou nový zákon ohledně zemního plynu a elektrické energie, který má podle plánu vlády zajistit konkurenci na tomto trhu tak, aby se shodoval s trhem v EU a "povzbudil" soukromé firmy, aby na tento trh vstoupily.¹⁴⁹ Konkurence může být jednodušeji dosaženo v oblasti elektrické energie, avšak v případě zemního plynu jsou firmy zavázány dlouhodobými investicemi. Nakupují zemní plyn od producentů s dlouhodobým kontraktem pod podmínkou, že zaplatí 70-90% smlouvou stanoveného množství ať už jej obdrží nebo nikoliv, což je, za daných podmínek, pro soukromé firmy velice rizikový obchod.¹⁵⁰

Zemní plyn s ekonomickou situací a přístupem k EU souvisí ještě mnohem významněji a je jedním z důvodů, proč turečtí lídři věří, že Evropa potřebuje Turecko více, než Turecko potřebuje Evropu. Je zde vidina Turecka jako tranzitní země, která by pro Evropu přiváděla zemní plyn z Azerbajdžánu a dalších zemí střední Asie, stejně tak jako z Íráku (eventuálně Íránu). A. Davutoğlu poukazuje na nedávno podepsanou smlouvu (červenec 2009) mezi Tureckem, Bulharskem, Rumunskem, Maďarskem a Rakouskem, týkající se plynovodu Nabucco, který by měl přes tyto země vést zemní plyn, aby tak snížil evropskou závislost na Rusku.¹⁵¹

Vzhledem k ekonomickým kritériím EU je Turecko považováno za stát s funkční tržní ekonomikou, který by měl být schopen zvládat konkureční tlaky a tržní síly uvnitř Unie. Pozitivní je výrazné snížení inflace, na druhé straně ale došlo k zpomalení strukturálních reformních procesů a ostře vzrostla nezaměstnanost. Pokrok byl zaznamenán v zlepšení využití lidských zdrojů, vnější rozdíly byly podstatně sníženy a inflační tlaky poklesly. Vítaná je stále pokračující privatizace podniků a to především v energetickém sektoru, naopak alokace státní pomoci

¹⁴⁹ Tamtéž, č. 319.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 319.

¹⁵¹ *Dreams from their fathers*, Economist, 392, 2009, s. 49-50.

stále není plně transparentní.¹⁵² Turecko se stalo velmi produktivní zemí, čímž začalo lákat zahraniční investory. Svým vstupem do EU by tedy mohlo zrychlit dynamiku nynější ekonomiky EU.¹⁵³

2.2.4 Další závazky vyplývající z členství v EU

Turecko stále pracuje na zvyšování schopnosti přijmout povinnosti plynoucí z členství v Unii. V mnoha oblastech, např. pohyb zboží, antimonopolní politika, energie, průmyslová politika, ochrana spotřebitele, statistiky, trans – evropské sítě, věda a výzkum, byl učiněn pokrok. V mnoha dalších oblastech je stále zapotřebí vyvinout úsilí na dosažení pokroku. Mezi tyto oblasti patří životní prostředí, státní pomoc, sociální politika a zaměstnanost, práva duševního vlastnictví a práva společností a nevládních organizací, veřejné zakázky, ochrana potravin, veterinářství a volný pohyb služeb.¹⁵⁴ V případě Celní unie a vnějších vztahů je nutné, aby bylo dokončeno sladění s požadavky EU a je také nutno upevnit pozici ve Světové obchodní organizaci (WTO).¹⁵⁵

Turecko se zavázalo plnit podmínky uvedené ve vyjednávacím rámci, které se týkají udržování dobrých sousedských vztahů. EP ve zprávě, vypracované na základě reportu EK, věnuje sousedským vztahům Turecka velkou pozornost, a to především vztahům s těmito sousedskými zeměmi, se kterými došlo za poslední rok ke změnám.¹⁵⁶ Otázka Kypru již byla nastíněna, avšak lze dodat, že Turecko stále brání v pohybu civilním lodím, které se pohybují ve východním Středomoří pod vlajkou Kyperské republiky. Všechny zúčastněné strany

¹⁵² Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹⁵³ KRÁL, D.: c.d.: s. 77.

¹⁵⁴ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Zpráva o pokroku Turecka za rok 2009, zpráva Evropského parlamentu <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0025+0+DOC+XML+V0//CS> (4.6.2010)

by se měly podílet na aktivním řešení kyperského problému s výsledkem federálního uspořádání na Kypru se dvěma komunitami.¹⁵⁷

Velmi vítaným krokem je podepsání smlouvy o normalizaci vztahů mezi Tureckem a Arménií.¹⁵⁸ Smlouva zaručuje diplomatické vztahy a znovu otevření hranic mezi těmito dvěma zeměmi. Hranice byly uzavřeny od roku 1993 z turecké strany a to z důvodu války mezi Arménií a Azerbajdžánem, nicméně spory mezi těmito dvěma zeměmi mají své kořeny v mnohem hlubší historii. V roce 1915 došlo k přesunu a úmrtí několika stovek tisíc Arměnců z Anatólie. Tato událost byla mezinárodně označena 20ti státy jako genocida a Turecko přiznalo svůj podíl viny.¹⁵⁹

Zpráva EK hodnotí bilaterální vztahy mezi Tureckem a Řeckem, jako vztah dvou zemí, mezi kterými nedošlo k výraznému pokroku.¹⁶⁰ V květnu 2010 turecký premiér R.T.Erdoğan přiletěl do Řecka, aby se setkal se svým protějškem, řeckým premiérem Georgem Papandreou. Tato návštěva je vnímána jako pozitivní krok ke změně vztahu dvou soupeřících zemí na vztah zemí, které spolupracují na vysoké úrovni.¹⁶¹ Premiér R.T.Erdoğan o této návštěvě prohlásil: „Toto je začátek nové éry. Naše země budou demonstrovat příkladné vztahy mezi dvěma sousedícími zeměmi. Věřím, že tato nová éra významně přispěje k rozvoji stability v našem regionu.“¹⁶²

Dochází také k postupnému zlepšování ve vztahu s Írákem a s kurdskou regionální vládou.¹⁶³ Turecko začíná spolupracovat s Regionální kurdskou správou (*The Regional Kurdish*

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹⁵⁹ *Armenia and Turkey normalise ties*, BBC News, 10. října 2009. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8299712.stm> (1.8.2010)

¹⁶⁰ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹⁶¹ *Turkey, Greece seal the launch of a new era*, Today's Zaman, 15.5.2010. <http://www.todayszaman.com/tz-web/news-210261-turkey-greece-seal-the-launch-of-a-new-era.html> (30.7.2010)

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Zpráva o pokroku Turecka za rok 2009, zpráva Evropského parlamentu <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0025+0+DOC+XML+V0//CS> (4.6.2010)

Administration),¹⁶⁴ která byla založena kurdskou menšinou v severním Íráku, po pádu režimu Saddáma Husseina.¹⁶⁵ Spolupráce Turecka a kurdské správy v severním Íráku má pozitivní dopad na vztahy Turecka s Kurdským obyvatelstvem na jeho území.¹⁶⁶ Turecká vláda však musí zajistit, že při protiteroristických operacích bude respektována územní integrita Íráku, lidská práva a právo mezinárodní.¹⁶⁷

Turecko je významným partnerem EU, pokud se jedná o naplňování zahraničněpolitických cílů v černomořské oblasti, střední Asii, oblasti Blízkého a Středního východu. Turecká zahraniční politika je stále aktivnější a Turecko přispívá k řešení konfliktů v mnoha regionech,¹⁶⁸ avšak na druhou stranu je na Turecko vyvíjen nátlak, aby turecká vláda přijala opatření zajišťující dodržování mezinárodního práva na ochranu a přijímání migrantů a žadatelů o azyl.¹⁶⁹ Téma nelegálního migrantsví se musí stát prioritním, ve vztahu mezi Unií a Tureckem, jako kandidátskou zemí. Situace v Egejském moři se stala dále neúnosnou. Turecko je očividně tranzitní zemí pro nelegální imigranty z Asie, kteří se z tureckého pobřeží dostávají na řecké

¹⁶⁴ *Solution to Turkey's 'Kurdish problem' lies in Iraq, Mideast expert says*, Hurriyet Daily News 4. června 2010.

<http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=iraqi-kurds-have-calming-effect-on-turkish-kurds-2010-06-04> (30.7.2010)

¹⁶⁵ *Iraq: New Kurdish Administration Comes Under Scrutiny*, Radio Free Europe Radio Liberty,

<http://www.rferl.org/content/article/1068351.html> (3.8.2010)

¹⁶⁶ *Solution to Turkey's 'Kurdish problem' lies in Iraq, Mideast expert says*, Hurriyet Daily News, 4. června 2010.

<http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=iraqi-kurds-have-calming-effect-on-turkish-kurds-2010-06-04> (30.7.2010)

¹⁶⁷ Zpráva o pokroku Turecka za rok 2009, zpráva Evropského parlamentu <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0025+0+DOC+XML+V0//CS> (4.6.2010)

¹⁶⁸ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹⁶⁹ Zpráva o pokroku Turecka za rok 2009, zpráva Evropského parlamentu <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0025+0+DOC+XML+V0//CS> (4.6.2010)

ostrovy, tedy za brány EU.¹⁷⁰ Turecko by tedy mělo zesílit spolupráci s EU v oblasti řízení migrace a boji proti přeshraničnímu zločinu.¹⁷¹

Dalším významným krokem, který Turecko podniklo na své cestě za členstvím v Unii, se týká ochrany životního prostředí. V únoru 2009 na základě parlamentní většiny Turecko ratifikovalo Kjótský protokol, čímž se, spolu s více než 170 zeměmi, zavazuje k redukci skleníkových plynů.¹⁷² Podle zprávy EK dále učinilo pokrok a zavedlo opatření v souladu s EU, která se týkají odpadu, kvality ovzduší, průmyslového znečištění a chemikálií. Naopak není zaznamenán žádný progres v oblasti zajištění kvality vody a ochrany přírody.¹⁷³

Negativně je souzen pokrok, týkající se měnové politiky. Sladování státu s touto politikou zůstává nedokončeno. Nedostatky v tomto rámci jsou např. neúplná nezávislost Centrální banky Turecka, zákaz financování veřejného sektoru a zákaz privilegovaného přístupu veřejného sektoru k finančním trhům.¹⁷⁴

¹⁷⁰ *Immigration must be „priority“ issue in EU - Turkey ties*, Hurriyet Daily News, 22. ledna 2010

<http://www.hurriyetaidailynews.com/n.php?n=immigration-must-be-priority-issue-in-eu-turkey-ties-2010-01-22> (28.7.2010)

¹⁷¹ Zpráva o pokroku Turecka za rok 2009, zpráva Evropského parlamentu <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0025+0+DOC+XML+V0//CS> (4.6.2010)

¹⁷² *Kyoto Ushers in New Era for Turkey*, Today's Zaman, 7. února 2009. <http://www.todayszaman.com/tz-web/detaylar.do?load=detay&link=166219> (17.7.2010)

¹⁷³ Turecko – zpráva o pokroku, Evropská komise, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (3.6.2010)

¹⁷⁴ Tamtéž.

Závěr

Otázka, zda-li Turecko patří či napatří do Evropy, měla být vyřešena dávno před tím, než byly s Turecko zahájeny přístupové pohovory, než bylo Turecko označeno za kandidátskou zemi a v podstatě i před tím, než byla vůbec podepsána Asociační dohoda. Proto tato práce nehledá odpověď na tuto otázku, nýbrž se zaměřuje na to, jak si Turecko vede na své cestě za členstvím.

Aby bylo možno zmapovat nejdůležitější oblasti, ve kterých udělala tato země pokroky, bylo nutné se v začátku práce věnovat teoretické části, která se zabývá politikou rozšiřování tak, jak je nastavena unijními institucemi a smlouvami. Bylo nastíněno předchozích šest rozšiřovacích vln, aby si čtenář mohl vytvořit alespoň obecnou představu o tom, jak probíhaly rozšiřovací procesy v minulosti. Teoretická část práce dále analyzovala samotný proces rozšíření EU, tedy od zahájení vyjednávání, přes finanční pomoc, kterou poskytuje EU kandidátským státům, až po podepsání přístupové dohody.

Analytická část poté soustředila pozornost na samotné Turecko, tedy jednu z kandidátských zemí na vstup do EU. Na základě teoretických poznatků byly aplikovány příklady z praxe, v tomto případě reformy, které stát již provedl či naopak byly zmíněny reformy a podmínky, které dosud splněny nebyly a některé z nich, jak se v průběhu času ukazuje, mohou být velkým problémem v budoucím vývoji vztahu mezi Tureckem a EU. Jak EU, tak Turecko totiž trvá na některých svých stanoviscích. Např. Kyperská otázka se do budoucna jeví jako velice problematická. Lze si velice dobře představit, že EU dá konečný termín Turecku na uznání Kyperské republiky a Turecko tento svůj postoj nezmění. V tomto případě by došlo k patové situaci. Na druhou stranu je potřeba zmínit také úspěšné reformní kroky a významné ústupky z turecké strany, o kterých se dá jen spekulovat, zda by byly někdy v budoucnu provedeny, pokud by Turecko neusilovalo o členství v EU a netvořily by rámec podmínek z evropské strany.

V úvodu stanovenu hypotézu, která zní: „*Pokrok Turecka při plnění podmínek, které jsou nutné k přijetí do EU, je negativně ovlivněn zamítavým postojem turecké vlády k určitým kritériím*“, se tedy podařilo ověřit a v závěru konstatovat, že tato hypotéza je platná. Zároveň ale zůstává nezodpovězena otázka, která se oprávněně nabízí, a sice zda je přístupový proces negativně ovlivněn jen zamítavým postojem turecké vlády vůči určitým požadavkům EU. Není také určitý podíl viny na straně evropské s jejími podmínkami, které se Turecku nezdají být adekvátní?

Lze konstatovat, že EU dokáže Turecko namotivovat k plnění zadaných kritérií. Až země splní klíčová ekonomická, sociální i politická kritéria, je otázkou, zda dojde k přistoupení Turecka do EU jako plnohodnotného člena či zda mu bude nabídnuto „poloviční“ členství nebo privilegované partnerství. Tyto varianty jsou stále diskutovány mezi současnými členy Unie, avšak Turecko s EU podepsalo veškeré dohody, které směřují k plnohodnotnému členství, proto se v tuto chvíli jeví odmítnutí Turecka, jako téměř nemožné. Jednou se EU Turecku „otevřela“ a proto je na místě, ptát se, zda je „fér“ uvažovat o alternativách tureckého členství, měnit pravidla uprostřed „hry“ a tím také rozměňovat integrační snahy této země.

Stěžejním zdrojem při teoretickém vypracování této bakalářské diplomové práce byly oficiální webové stránky evropských institucí, především tedy Evropské komise. Stejně tak přínosné byly anglicky psané studie a další sekundární zdroje, které tuto práci rozšiřují o zajímavá a aktuální fakta. Často byl využit turecký denní tisk, který má zpravodajství aktualizované na internetu a psané v anglickém jazyce.

Tuto problematiku lze sledovat a analyzovat dále, v závislosti na tom, jak se budou vzájemné vztahy EU a Turecka vyvíjet v budoucnu. Tato práce se zaměřuje přednostně na vnitropolitickou situaci Turecka a přístup k Unii z hlediska této země, tzn. že pohled EU na reformní procesy a snahy tohoto kandidáta by mohl být jistě také velice přínosný.

Prameny a literatura

Prameny

Avrupa.tr.

BBCNews.com.

CIA – The World Factbook.

Economist.com

Electionguide.org.

Euractiv.cz.

Europa.eu.

European Twinning. Twinning.org.

Europeum. Org.

Euroskop.cz

Evropská komise. Ec.europa.eu.

Evropský parlament. Europarl.europa.eu.

Hurriyetdailynews.com.

IDNES.cz

International Monetary Fund.

Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey.

Nytimes.com.

Oecd.org.

Program PHARE.

Proslov Massima D´Alema.

Proslov Mirka Topolánka.

Radio Free Europe Radio Liberty.

Slučovací smlouva.

Smlouva o EU.

The Annan Plan.

Todayzaman.com.

Transparency International.

Treaty of Maastricht.

Turkishweekly.net.

Literatura

AKÇAPAR, Burak: *Turkey's New European Era*. Rowman&Littlefield Publishers Inc. 2007, 211s.

BACHE, Ian – GEORGE, Stephen: *Politics in the European Union*. New York, Oxford University Press 2006, 624 s.

CAPEZZA, David: *Turkish Military Is a Catalyst for Reform*. Middle East Quarterly, 16, 2009, č. 3,
<http://www.meforum.org/2160/turkey-military-catalyst-for-reform>
(13.6.2010)

ČERNOHOUS, Tomáš: Turecko a jeho vstup do EU z hlediska bezpečnosti. Euractiv.cz <http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/analyza/turecko-a-jeho-vstup-do-eu-zhlediska-bezpecnosti-006948>
(27.6.2010)

DOMANIÇ, Seda: *Vstup Turecka do Evropské unie: Výhodný pro obě strany? Možný pro obě strany?*. Europeum.org,
<http://www.europeum.org/doc/pdf/864.pdf> (17.7.2010)

Dominový efekt a Europesimismus; Business info, 31. ledna 2008,
<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/fakta-o-eu/dominovy-efekt-a-europesimizmus/1001686/47441/> (28.6.2010)

EL-AGRAA, Ali M.: *The European Union: Economic and Politics*. Cambridge University Press 2007, 603 s.

ELVER, Halil: *Reluctant Partners: Turkey and the European Union*. Middle East Report, 2005, č. 235.
(<http://www.jstor.org/>)

ERDOGDU, Erkan: *Turkey and European Union: Undivided nut bot United*. Middle East Review of International Affairs, 6, 2002, č. 2.

<http://www.gloria-center.org/meria/2002/06/erdogdu.pdf> (4.7.2010)

FIALA, Petr: *Evropský mezičas*. Společnost pro odbornou literaturu Barrister&Principal 2007, 176 s.

FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Výzkum rozšiřování ES/EU: Východiska, přístupy, možnosti*. In: FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Rozšiřování ES/EU*. Brno, Masarykova univerzita 2001, 193 s.

FRISCHOVÁ, Magdaléna: *Turecko a EU – jsou na vstup připraveni oba?*, cevro.cz,

<http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2004/9/41856-turecko-jsou-vstup-pripraveni-oba.html> (28.6.2010)

GRIGORIADIS, Ioannis N.: *Trials of Europeanization*. Palgrave Macmillian 2009, 231 s.

HEPER, Metin: *The Ottoman Legacy and Turkish Politics*. Journal of International Affairs, 54, 2000, č. 1, s. 64.

<http://www.dayan.org/dayanim/2006/The-Ottoman-Legacy-and-Turkish-Politics.PDF> (3.7.2010)

HOEKMAN, Bernard M. – TOGAN, Subidey: *Turkey: Economic Reform and Accession to the European Union*. The World Bank Centrum for Research, Washington DC 2005, 362 s.

HUGES, Kirsty: *Turkey and the EU. Four scenarios: From Train Crash to Full Steam Ahead*. A Friends of Europe Report and the European Institute of the London School of Economics, 2006,

<http://www.chathamhouse.org.uk/publications/papers/view/-/id/386>
(25.6.2010)

KÁLÍNSKÁ, Emile: *Plnění Kodaňských ekonomických kritérií kandidátskými zeměmi střední a východní Evropy*, Europeum.org, http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=419 (25.6.2010)

KANIOK, Petr: *Čtvrté rozšíření: Rakousko, Finsko, Švédsko*. In: FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Rozšiřování ES/EU*. Brno, Masarykova univerzita 2001, 193 s.

KOLLIAS, Christos G.: *The Greek-Turkish Conflict and Greek Military Expenditure 1960-92*. *Journal of Peace Research*, 33, 1996, č. 2, s. 220.
(<http://www.jstor.org/>)

KRÁL, David.: 2007. *Bulharsko, Rumunsko... a kdo dále? Perspektivy dalšího rozšíření Evropské unie ze strany nových členských zemí a čekatelů*. Europeum, Praha 2007. 111 s.

KUBICEK, Paul: *Turkish Accession to the European Union: Challenges and Opportunities for the New Europe*. Workshop The New Europe II, Center for European Studies 2005,
http://www.ces.ufl.edu/files/pdf/outreach/symposia_conferences/TurkishAccessionToTheEU_021805.pdf (28.7.2010)

LAÇINER, SEDAT – ÖZCAN, MEHMET – BAL, İHSAN. *European Union with Turkey : the possible impact of Turkey's membership on The European Union*. Ankara 2005, 280 s.

ÖKTEM, Niyazi: Religion in Turkey
<http://lawreview.byu.edu/archives/2002/2/Okt10.pdf> (2.8.2010)

PAHRE, Robert – UÇARAY-MANGITLI, Burcu: *The Myths of Turkish Influence in the European Union*. *Journal of Common Market Studies*, 47, 2009, č. 2.
(<http://onlinelibrary.wiley.com/>)

PATTON, Marcie J.: *Turkey's Tug of War*. Middle East Report, 2006, č. 239.

(<http://www.jstor.org/>)

PÖTTERING, Hans-Gert – KÜHNHARDT, Ludger: *Kontinent Evropa*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 2000, 261 s.

REDMOND, John: *Turkey and the European Union: Troubled European or European trouble?*. International Affairs, 83, 2007, č. 2.

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2346.2007.00620.x/pdf>

RUBIN, Michael: *Will They or Won't They?*. National Review Online, 3. října 2005,

<http://www.meforum.org/770/will-they-or-wont-they> (18.7.2010)

SCHMIDT, Helmut: *Sebezáchova Evropy*. Paseka, Praha 2003, 179 s.

SOULEJMANOV, Emil: *Ekonomický vývoj v Turecku*, Europeum.org,

http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=535 (26.7.2010)

Španělsko, Portugalsko a Řecko si v EU polepšily, Tiscali,

http://tiscali.cz/euro/euro_center_030606.609457.html (30.6.2010)

WHITMAN, Richard G. – JUNCOS, Ana E.: *Relations with Wider Europe*. Journal of Common Market Studies, 48, 2010.

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-5965.2010.02100.x/pdf>
(6.8.2010)

Abstrakt

Politika rozšiřování Evropské unie a případová studie úspěšnosti implementace Kodaňských kritérií v Turecku

Bakalářská práce se zabývá politikou rozšiřování EU a analyzuje podmínky k přijetí nových členů. V této případové studii je kandidátskou zemí, která je analyzována, Turecko. Země, která je označována jako nejkontroverznější ze všech kandidátských států v historii evropské integrace. Práce se snaží dokázat, že pokrok Turecka při plnění podmínek, které jsou nutné k přijetí do EU, je negativně ovlivněn zamítavým postojem turecké vlády k určitým kritériím. Turecká vláda odmítá plnit některé z podmínek daných Unií, avšak na druhou stranu se Turecko potýká s dosud nejnáročnějšími podmínkami, které kdy byly EU stanoveny.

Abstract

This bachelor thesis deal with enlargement policy of the EU and analyses conditions for adoption of new member states. In this case study the candidate country which is analysed is Turkey. It is the country which is identified as the most controversial from all of candidate countries in whole history of european integration. The thesis is trying to demonstrate that the progress of fulfilment of conditions given by EU for Turkey, is negatively influenced by dismissive attitude of turkish Government to some of those requirements. The turkish Government refuses to fulfil some of given conditions, but on the other side Turkey has been struggling with the most demanding conditions which have ever been set. .